O *ÎNTÎMPLARE PENIBILĂ*

(Povestire)

Traducere de Demostene Botez şi Igor Block

întâmplarea asta penibilă s-a petrecut chiar pe vremea cînd se pornise cu o forţă nestăvilită şi cu un avînt pe cît de emoţionant pe a'tît de naiv renaşterea scumpei noastre patrii şi cînd destoinicii săi iii începuseră să năzuiască spre o nouă soartă şi noi împliniri. Pe aitunci, într-o seară senină şi geroasă de iarnă, la o oră destul de tîrzie, că era aproape de miezul nopţii, trei bărbaţi foarte respectabili şedeau într-o cameră mobilată cît se poate de confortabil, ba chiar luxos, dintr-o splendidă casă cu etaj din cartierul Peitensfourgskaia-storona, angajaţi într-o discuţie gravă şi elevată pe o temă dintre cele mai interesante. Tustrei aveau cin de general. Şedeau în jurul unei măsuţe, fiecare afundat într-un jilţ superb, moale şi tot discutînd aşa, sorbeau tacticos si în tihnă şampanie. Sticla sta pe masă într-o vază de argint plină cu gheaţă. Gazda, consilierul intim Stepan Nikiforovici Nikifo-rov, un bătrîn holtei de vreo şaizeci îşi cinci de ani, îşi sărbătorea inaugurarea -casei, cumpărată de cuiînd şi totodată ziua sa de naştere, care se nimerise tot atunci şi pe care n-o mai sărbătorise niciodată. De altfel, ospăţul nu era cine ştie ce grozav ; precum am văzut, nu erau decît doi musafiri, ambii foşti colegi şi suballterni ai d-lui Nikiforov : consilierul de stat Semion Ivanovici Şipulenko şi Ivan Ilici Bralinski, consilier de stat şi el. Au venit pe la nouă, au băut mai înltîi nişte ceai, au trecut apoi la şampanie, şi ştiau că la unspre-zece şi jumătate fix vor trebui să plece acasă. Gazda ţinuse întotdeauna să ducă o viaţă ordonată. Şi acum, cîteva cuvinte despre stăpînul casei : şi-a început cariera ca slujbaş mărunt şi neajutorat, şi-a căutat liniştit de slujbă vreo patruzeci şi cinci de ani, ştiind foarte bine până unde va putea ajunge ; nu puitea (suferi să culeagă stelele de pe cer, cu toate că avea deja vreo două, şi, mai ales, nu-i plăcea să-şi spună propria sa părere în nici o chestiune. Era onest, adică nu i s-a în-tîmplat să facă nimic prea necinstit ; era holtei, pentru că era egoist ; era foarte deştept, deşi nu puitea suferi să facă paradă de deşteptăciunea lui; nu-i plăceau îndeosebi dezordinea şi entuziasmul, pe acesta socotindu-l dezordine morală, şi spre sfîrşitul vieţii s-a scufundat într-un confort dulce şi plin de trîndăvie şi într-o singurăttate sistematică. Deşi făcea cîteodată vizite la oameni mai de soi, încă din tinereţe nu putea suferi să primească musafiri, iar în ultima vreme, dacă nu întindea cărţile pe masă ©a să facă o pasienţă, se mulţumea cu societatea ceasornicului său care trona pe şemineu sub un clopot de sticlă şi asculta impasibil, seri întregi, mo-ţăind în jilţ, tie-tacul lui. Era foarte prezentabil ca înfăţişare ; nu purta barbă şi arăta mai MnăT decît era ; se ţinuse bine ; promitea să mai trăiască mult şi arbora o ţinută de perfect *gentleman.* Avea un post destul de comod : şedea undeva şi semna ceva. Pe scurt, era socotit un om tare de treabă. O singură pasiune avusese sau, mai toine zis, o singură dorinţă fierbinte, aceea de-a avea casa lui, dar una boierească, nu de raport. Dorinţa lui se împlinise, în sfîrşit: găsise şi cumpărase o caisă in cartierul Petersburgskaia-storona, ce-i drept cam departe, dar o casă cu grădină şi pe deasupra şi arătoasă. Noul stăjpîn îşi zicea că e chiar mai bine să stai mai departe : doar nu-i plăcea să primească, iar ca să se ducă el la cineva ori la serviciu, avea o superbă călească, cu două locuri, ca-fenie, un vizitiu — pe Mihei — şi doi căluţi mărunţei, dar voinici şi frumoşi. Toate astea fuseseră dobîndiite prin grijulie agoniseală a patruzeci de ani, ceea ce îi da o reală satisfacţie, laltă de ce, cumpărând casa şi mutîndu-se în ea, Stepan Niki-forovici a simţit atîta mulţumire în inima lui liniştită, încît a mers până acolo, încât a invitat musafiri de ziua sa de naştere, pe care mai înainte o ascundea cu grijă chiar faţă de cunoscuţii săi cei mai apropiaţi. Unul din invitaţi îl interesa cu deosebire. Stepan Nikiforovici ocupa în casă etajul de

sus, iar parterul, care avea încăperile împărţite exact ca şi cele de la etaj, avea de gînd să-l închirieze. Drept aceea, Stepan Nikiforovici pusese ochii pe Semion Ivanovici Şipu-lenko şi în seara asta adusese lîn două rîn/duri vorba despre această chestiune. Dar Semion Ivanovici nu s-a pronunţat nici aşa, nici aşa. Era un om care^şi croise şi el drum, tot anevoie şi îndelung. Avea părul şi favoriţii negri, şi faiţa de o culoare de parcă i s-ar fi revărsat fierea mereu. Era căsătorit, avea o fire ursuză şi-i plăcea ,să stea mai mult pe acasă, îi ţinea pe ai săi sub spaimă, îşi făcea serviciul foarte sigur de el, ştia foarte bine, ca şi gazda, pînă unde va putea ajunge şi, încă şi mai bine, unde nu va ajunge niciodată ; avea un post bun şi era bine instalat în acest post. Privea noile rîn-duieli, de abia la început[1], nu fără oarecare ostilitate, dar nusşi făcea prea multe griji din pricina lor : era foarte încrezător în el şi asculta nu fără o ironie

răutăcioasă trăncănelile lui Ivan Ilici Pralinski pe (temele cele moi. De altminteri, tustrei erau uşor ameţiţi de băutură, ceea ce l-a şi făcut pe Stepan Nikiforovioi să-,şi îngăduie o discuţie cu dl. Pralinski pe tema noilor rînduieâi. Dar să spunem icîteva cuvinte despre exceilenţa-isa dl. iPralinski, icu atît mai mult cu cît chiar dumnealui este eroul principal al povestirii ce urmează.

Consilierul de stat Ivan Ilici Pralinski purta titlul de excelenţă abia de patru luni, cu alte cuvinte, era un general tînăr. Era încă tînăr şi ca vîrstă, avea vreo patruzeci şi trei de ani, nu mai mult, dar arăta şi-i plăcea să arate şi mai tînăr. Era bărbat frumos, înalt, se îmbrăca elegant, cu o distincţie vestimentară deosebită, purta cu multă prestanţă la gît o decoraţie importantă, ştiuse să-şi însuşească încă din copilărie o seamă de deprinderi aristocratice şi, holtei fiind, visa o soţie bogată şi chiar din înalta societate. îşi mai făcuse el şi multe alte iluzii, deşi nu era de loc prost. Câteodată era tare vorbăreţ şi îi plăcea chiar postura de orator. Era de familie toună, fiu de general, crescut în puf şi purtat în gingaşa-i copilărie numai în catifea şi în batist j îşi făcuse studiile la şcoala pentru fiii aristocraţiei şi, cu toate că nu învăţase mare lucru acolo, în serviciu s-a remarcat şi a ajuns general. Superiorii îl socoteau, un om capabil, ba chiar îşi puneau mari .speranţe în el. Stepan Nikiforovici, sub a cărui şefie şi-a început cariera şi a continuat-o pînă aproape de gradul de general, nu l-a socotit însă niciodată prea dotat şi nu şi-a pus nici un fel de spe-
ranţă în el. Ii plăcea Itotuşi că e de familie bună, că e bogat, adică este proprietarul unei mari case de raport, cu administrator, că e înrudit cu oameni de vază şi, pe deasupra, are şi prestanţă. în sinea lui îi reproşa imaginaţia deşănţată şi superficialitatea. Ivan Ilici simţea el însuşi cîteodată că are prea mult amor propriu şi că e susceptibili din cale-afară. Ciudat lucru : uneori avea crize de conştiinţă şi chiar simţea un fel de căinţă. Cîteodată, simţind un ghimpe în suflet, recunoştea cu amărăciune că nu s-a ridicat chiar aşa de sus cum dorise. In astfel de clipe cădea chiar pradă unui fel de melancolie, mai ales cînd iîl mai necăjeau hemoroizii, spunea despre viaţa lui că e *„une existence manquâe",* nu mai credea, fireşte, în sinea lui, nici în însuşirile sale oratorice, se considera drept un palavragiu, meşter în vorbe goale şi deşi toate astea îi făceau desigur cinste nu-l împiedicau cîtuşi de puţin ca după o jumătate de oră să ridice iarăşi capul, să-şi ia curaj, să se încredinţeze cu şi mai multă îndîrjire, ou şi mai multă aroganţă că 'încă mai are timp să ise afirme şi că va deveni nu numai demnitar, ci chiar un om de stat pe care Rusia o să-l ţină minte multă vreme. Cîteodată, i se năzăTea că i s-au -ridicat şi monumente. De aici se vede că Ivan lici ţintea sus de tot, cu toate că ţinea ascunse adînc şi chiar cuprins de oarecare teamă visele şi speranţele sale nedesluşite, într-un cuvînt, era un om de treabă şi chiaT poet in sufletul lui. în ultimii ani, crizele de dezamăgire care-l încercau începură să se înmulţească. Devenise foarte ţîfnos, bănuitor şi era gata să socoată drept ofensă orice obiecţie. Dar Rusia pe cale de înnoire a sădit deodată într-însul speranţe mari. Gradul de general a venit să încununeze aceste speranţe. Ivan Ilici a prins curaj, a ridicat capul. A început să vorbească elocvent şi mult despre cele mai noi teme, pe care şi le-a însuşit extrem de repede şi în-chip cu totul surprinzător, cu multă pasiune. Căuta pretexte de vorbă, umbla cu trăsura prin oraş, şi prin multe locuri a început isă-i meargă faima de liberal înfocat, ceea ce îl măgulea nespus. în seara asta, după ce-a băut vreo patru cupe de şampanie, era mai dezlănţuit ca oricînd. îi trăsni prin gînd să-l facă pe Stepan Nikiforovici să^şi schimbe radical convingerile ; nu-l mai

*** Viaţă ratată. (Fr.)**

I

văzuse de mult şi pînă acum îl respectase întotdeauna, TfâT chiar îi şi asculta sfaturile. 11 socotea, cine ştie de ce, un retrograd, şi s-a năpustit asupra-i cu o îndîrjire nemaipomenită. Stepan Nikiforovici nu-i riposta aproape de loc : îl asculta numai cu o expresie vicleană pe faţă, deşi tema îl interesa. Ivan Ilici îl înfierbînta tot mai mult şi ân focul disputei închipuite sorbea mai des decît s-ar fi cuvenit din cupa sa. Atunci Stepan Nikiforovici lua sticla şi iar âi umplea cupa, ceea ce, cine ştie de ce, a început să-l supere pe Ivan Ilici, mai ales că Semion Ivanîci Şipulenko, faţă de care el avea un adînc dispreţ şi pe deasupra se mai şi temea de cinismul şi răutatea lui, tăcea perfid alături şi zîmbea mai des decît s-ar fi cuvenit. „Am impresia că mă ia drept un copil", îl fulgeră gîndul pe Ivan Ilici.

— Da, era şi timpul, de mult era timpul, urmă el pătimaş. Am întîrziat prea mult şi, după părerea mea, umanitatea e lucrul cel mai de seamă, umanitatea cu subalternii, luînd în consideraţie că şi ei sînt oameni. Umanitatea va salva totul, ea ne va mîntui...
— Hi-hi-hi-hi! se auzi dinspre partea unde era Semion Ivanovici.
—• La urma urmei, de ce ne dojeniţi aşa, mă rog ? replică, în sfîrşit, Stepan Nikiforovici, zîmbind cordial. Mărturisesc Ivan Ilici, că încă n-am putut să înţeleg ceea ce aţi binevoit dumneavoastră să spuneţi. Vorbiţi de umanitate. Asta înseamnă iubire de oaimeni, nu ?
— Da, să-i zicem iubire de oameni. Eu...
— Daţi-mi voie. După cîte îmi dau eu seama, nu e vorba numai de asta. întotdeauna s-a cuvenit să existe iubire de oameni. Dar reforma nu se mărgineşte numai la atît. S-au ridicat probleme ţărăneşti, judiciare, economice, probleme ale monopolurilor, probleme morale şi... şi... cîte şi mai cîte alte probleme, şi astea itoate laolaltă, toate deodată, ar putea da naştere, ca să zicem aşa, la mari frămîntări. La asta ne gîn-deam noi şi nu numai la umanitate...
— Da, chestiunea e mai adîncă, remarcă Semion Ivanovici.
— înţeleg prea bine, dar daţi-mi voie să vă spun, Semion Ivanovici, că n-am să fiu niciodată de acord să mă consider mai prejos ca dumneavoastră în pătrunderea lucrurilor în profunzimea Hor, observă caustic şi mult prea violent Ivan

Ilici, totuşi îmi voi lua îngăduinţa de a vă spune şi dumneavoastră, Stepan Nikiforoviici, că nici dumneavoastră nu m-aţi înţeles cîtuşi de puţin...
— Nu v-aan înţeles.
— Trebuie să vă spun că eu împărtăşesc ideea, pe care o promovez pretutindeni, că umanitatea şi anume umanitatea cu subalternii, de la funcţionar pînă la copist, de la copist pînă la slugă, de la slugă pînă la ţăran, umanitatea zic, poate sluji, ca să zic aşa, drept piatră unghiulară a reformelor ce wor veni şi, în general, înnoirii stărilor de lucruri. De ce ? Iată de ce. Să luăm acest silogism : eu sînt uman, ca atare sînit iubit. Fiind iubit, oamenii au încredere în mine. Avînd încredere, cred în mine ; crezînd ân mine înseamnă că mă iubesc... adică vreau să zic că dacă cred în mine, vor crede şi în reformă, vor înţelege, ca să zic aşa, însăşi esenţa, se vor îmbrăţişa, ca isă zic aşa, moraliceşte, şi vor rezolva totul prieteneşte şi temeinic. De ce rîdeţi, Semion Ivanovici ? Nu v-aţi lămurit ?
Stepan Nikiforovici ridică din sprîncene, fără a rosti o vorbă : era minat.
—' Am impresia că m-am întrecut cu băutura, observă cu un fel de răutate în glas Semion Ivanovici, şi de aceea pricep greu. Mi s-a cam înceţoşat mintea.
Ivan Ilici .se simţi şocat.
—■ Nu vom reuşi, apuse deodată Stepan Nikiforovici, după o clipă de gîndire.
— Cum adică nu vom reuşi ? întrebă Ivan Ilici, mirat de observaţia scurtă şi neaşteptată a lui Stepan Nikiforovici.
—■ Aşa, nu vom reuşi. Se pare că Stepan Nikiforovici nu voia să spună nimic mai mult.
—• Vă referiţi cumva la vinul nou şi la burdufurile noi ? * replică nu fără ironie Ivan Ilici. Ei nu, de mine răspund eu.
In momentul acela, ceasul bătu ora : era unsprezece şi jumătate.
— Ei, am stat destul, e vremea să şi plecăm, zise Semion Ivanîci şi dădu să se ridice. Dar Ivan Ilici i-o luă înainte, se ridică îndată de la masă şi îşi luă de pe şemineu căciula de samur. Părea ofensat.
— Ce ziceţi, Semion Ivanîci, o să vă mai gîndiţi ? spuse Stepan Nikiforovici, conducîndu-şi musafirii.

•— în privinţa locuinţei ? Am să mă gîndesc, am să mă gîndesc.
— Dacă vă hotărî ţi într-un fel, vedeţi să mă înştiinţaţi cît mai curînd.
—■ Tot cu treburi ? observă amabil dl. Pralinski, oarecum insinuant, juioîndu-şi căciula în mînă. I se păruse că el a fost uitat.
Stepan Nikiforovici ridică din sprîncene şi rămase tăcut, dînd a înţelege că nu-i reţine pe oaspeţi. Semion Ivanîci îşi luă rămas bun, zorit.
„Ei... cum vrei... dacă nu înţelegi *o* simplă amabilitate", îşi zise dl. Pralinski şi-i întinse mina lui iStepan Nikiforovici într-un chip cam prea degajat.
în antret, Ivan Ilici se înfăşură în blana lui uşoaTă, scumpă, silindu-se să nu ia în seamă blana de raton, ponosită, a lui Semion Ivanîci, îşi coborîră împreună scara.
— Am impresia că bătrânul s-a supărat, îi zise Ivan Ilici lui Semion Ivanîci, care cobora tăcut.

— N-aş zice, îi răspunse acesta, calm şi rece. „Slugă i" iîşi zise Ivan illici.
Ieşiră pe peron. Sania lui Semion Ivanovici, la care era înhămat un armăsar tînăr, sur şi nearătos, trase la scară. — Ei drace ! Unde imi-o fi băgat Trifon caleaşca ? strigă Ivan Ilici, nevăzîndu-şi trăsura.
Căută încolo, căută încoace — caleaşca nicăieri. Omul lui Stepan Nikiforoviici habar n-avea pe unde-o fi. îl întrebară pe Varlam, vizitiul lui Semion Ivanîci, şi acesta le răspunse că el a stat tot timpul aici şi că era şi caleaşca, dar acum nu mai e.
— Penibilă întîmplare ! zise dl. Şipulenko. Dacă vrei, te duc eu
—• Ticăloşii ! strigă furios dl. Pralinski. S-a rugat de mine, nemernicul, să-i las să ise ducă la o nuntă, aici, pe-aproape, în Petersburgskaia-storona ; se mărită o cumătră de-a lui, lua-o-ar naiba. I-am interzis categoric să plece. Şi acum, poftim, fac prinsoare că s-a dus acolo !
—■ Acolo s-a dus, observă Varlam, dar a zis că se întoarce numaidedît, taman ,1a tanc.
— Parc-am avut o presimţire ! Ei las' că-i arăt eu !

13

—> Aţi face bine <sâ puneţi sâ i ,se tragă vreo doua la secţie şi atunci ifiţi sigur că o să execute ordinele, zise Semion Iva-nîci, trăgîndu-şi pătura peste picioare.
— Nu vă faceţi griji, Semion Ivanîici I —■ Şi ziceţi că nu vreţi să vă duc aicasă ?
— Drum bun, merci /
Semion Ivanîci plecă, iar Ivan Ilici o porni pe jos pe trotuarul de scindări, simţindu-se destul de enervat.
— Ei las' că-ţi arăt eu, pungasule I Am să merg înadins pe jios, ca să te simţi şi să te speiii! (Dînd s-o întoarce şi o afla că stăpînul a plecat pe jos... ticălosul I
Ivan Ilici n-a mai proferat niciodată atîtea ocări, dar prea era furios şi, pe deasupra, îi vîjîia capul. Nefiind băutor, cele ciruci-şase cupe de şampanie îşi «făcuseră repede efectul. Era însă o noapte superbă. Deşi se lăsase ger, stăruia o linişte adîncă şi nu bătea nici o boare de vînt. Cerul era senin, spuzit de stele. Luna plină aşternea pe pământ un luciu mat de argint. Era aşa de bine, că Ivan Ilici, după ce merse vreo cincizeci de paşi, uită aproape cu totul de necazul său. începu să se simtă nespus de bine. Afară ide asta, oamenii ameţiţi de băutură îşi schimbă repede impresiile. începuseră chiar să-i placă căsuţele scunde de lemn de pe strada pustie.
„Ce bine e că am luat-o pe jos ! îşi zise. Lui Trifon © să-i fie de învăţătură, iar mie îmi iface plăcere. Chiar că ar trebui să merg mai des pe jos. Eh, găsesc eu o birjă pe Bulevardul Mare. Frumoasă noapte ! Ce căsuţe şi pe-aici ! Trebuie să stea prin dle tot felul de oameni mărunţi, funcţionari... negustori poate... Stepan Nikiforovici ăsta ! Ce retrograzi sînt toţi, nişte «ătăfleţi bătrâni! Nătăfleţi, da, *c'est le mot* *. De altfel, e un om inteligent; are *bon sens* **, vede lucrurile lucid şi practic. Dar sînt bătrîni, bătrîni. N-au ei asta... cum îi zice ! N-au ei ceva... Nu vom reuşi! Ce-a vrut să spună cu asta ? A stat chiar pe gânduri înainte de a o spune. De altfel, nu m-a înţeles de loc. Cum oare să nu înţelegi ? E mai greu să nu înţelegi decît să ănţelegi. Ceea ce importă înainte de

* Acesta e cuvîntul. (Fr.) ** Bun-simţ. (Fr.)

14

toate e că sînt convins, sînt convins în sufletuil meu. Umanitate... iubire de oameni. Redaţi-l pe om lui însuşi... faceţi să renască propria-i demnitate, şi atunci... avînd materialul gata, puneiţi-vă pe lucru. E clar, nu ? Mda ! Permiteţi, excelenţă, să luăm acest silogism : întâlnim, bunăoară, un funcţionar, un funcţionar sărac, umil. «Ei... cine eşti tu ?» Răspuns: «Un funcţionar». Bine, un funcţionar ; mai departe : «Ce fel de funcţionar ?» Răspuns : «Aşa şi pe dincolo». «Slujbă ai ?» «Am !» «Vrei să fii fericit ?» «Vreau». «Ce-ţi trebuie ca să fii fericit ?» «Aista şi asta.» «De ce ?» «De-aia»... Şi iată că omul mă înţelege din două vorbe : omul e-al meu, omul s-a prins, ca să zic aşa, în plasă, şi eu fac cu <el tot ce vreau, adică tot spre binele lui. Infect om şi Semion Ivanîci ăsta ! Şi ce mutră infectă are... Pune să-l bată la secţie — asta a zis-o dinadins. Ei nu, bate tu, că eu nu bat; eu pe Trifon îl conving cu vorba bună, cu mustrarea işi-l fac eu să simtă. Cîit priveşte vergile, hm... chestiunea nu e încă rezolvată[3], hm... Ce-ar fi să dau pe la Emerance ? Uf, lua^le-ar naiba de scîn-duri, exclamă, călcând greşit. Halal capitală ! Auzi civilizaţie ! Poţi să-ţi rupi picioarele. Htm. Nu pot să-l sufăr pe Semion Ivanîci ăsta; ce mutră scârboasă ! Râdea de mine adineaori, când am zis că au să se îmbrăţişeze moraliceşte. Ei bine, au să se îmbrăţişeze, dar asta nu te priveşte pe tine. Fii pe pace, că pe tine n^am să te îmbrăţişez ; mai degrabă îmbrăţişez pe un ţăran... Dacă îmi iese un ţăran în cale, stau de vorbă cu ţăranul. De altfel, eram beat şi poate nu m-am exprimat cum trebuie. Poate nici acum nu mă exprim

cum trebuie... Hm. N-am să mai beau niciodată. Trăncăneşti seara vrute şi nevrute şi a doua zi te căieşti. Da uite că merg fără să mă clatin... Oricum, toţi sînt nişte pungaşi !"
Aşa gîndea Ivan Ilici, învălmăşit şi fără nici o legătură, păşind mai departe pe trotuar. Asupra-i îşi făcuse efectul aerul curat, ameţindu-l. După vreo cinci minute s-ar fi liniştit şi l-ar fi pălit somnul. Dar deodată, la vreo doi paşi de Bulevardul Mare, auzi o muzică. întoarse capul. Pe partea cealaltă a străzii, dintr-o casă de hîrne, fără etaj, dar lungă, tare pă-răduită, răzbeau sunete de viori, însoţite de scîrţîitul unui contrabas şi de ţiuiturile unui flaut, care-i ziceau un cadril cît se poate de săltăreţ. La geamuri se strânsese lume, în cea mai mare parte femei, în paltoane şi îmbrobodite ; se căzneau să vadă măcar ceva prin crăpăturile obloanelor. Se vede
15
treaba că era mare veselie. Tropotul celor care dansau se auzea ,pe partea cealaltă a străzii. Ivan Hici văzu pe-aproape un -vardist şi se aipropie de el.
— A cui « casa asta, amice ? întrebă, desfăcîndu-şi puţin blana scumpă, atk cît vardistul să poată vedea înaltul ordin ce-i âtînna de glît.
— E casa funcţionarului Pseldonimov, *legistrator,* răspunse vardistul, îndreptîndu-şi ţinuta la vederea decoraţiei.
— A lui Pseldonimov ? E-e ! A lui Pseldonimov !... Ce, se însoară ?
—• Se însoară, înălţimea-voastră, cu fata unui consilier titular. Mlekopitaev, consilier titular... a făcut serviciu la primărie. Casa'asta o dă de zestre.
— Va să zică acum casa e ,a lui PseMoniimov şi nu mai e a lui Mlekopitaev ?
— A lui Pseldonimov, înălţimea-voaistră. A fost a lui Mlekopitaev, dar acum e a lui Pseldonimov.
— Hm. D-aia te întreb, amice, pentru că eu sînt şeful lui. Sînt general, şeful serviciului unde lucrează Pseldonimov.
— Prea bine, excelenţă. Vardistul încremenise în poziţie de drepţi. Ivan Ilici rămase parcă pe gînduri. Sta şi chibzuia...
Da, într-adevăr, Pseldonimov lucra la departamentul lui, chiar în serviciul lui ; îşi amintea bine. Era un mic funcţionar, cu o leafă de vreo zece ruble pe lună. întrucît dl. PraMnski îşi luase în primire serviciul de curînd, putea să nu-şi amintească prea amănunţit de toţi subalternii săi, dar de Pseldonimov îşi amintea tocmai din cauza numelui lui. Era un nume care te izbea imediat, aşa că el a fost imediat curios să vadă mai de-aproape cum arată cel ce ipoartă un astfel de nume. îşi aminti figura unui om încă foarte tînăr, cu nasul lung şi coroiat, cu părul blond şi lăţos, slăbănog îşi prost hrănit, într-o uniformă imposibilă şi în nişte pantaloni de-a dreptul indecenţi. îşi aminti cum l-a bătut chiar atunci gîndul să-i dea sărmanului vreo zece ruble de sărbători. Dar cum sărmanul acesta avea o faţă prea acră, îşi o privire antipatică, la culme, care da chiar- repulsie, buna intenţie s-a mistuit de la sine, aşa că Pseldonimov a rămas fără gratificaţie. Acelaşi Pseldonimov l-a uluit şi mai mult nu mai departe decît cu o săptămînă în urmă, cînd a cerut să i se dea aprobarea de căsătorie. Ivan Ilici îşi aducea aminte că nu prea :a avut vreme să se ocupe de chestiune^ aceasta mai îndeaproape, aşa că
a rezolvat-o în pripă. îşi amintea totuşi cu precizie că Pseldonimov ia ca zestre o casă de bîrne şi patru sute de ruble bani gheaţă, ceea ce i^a stimat, mirarea încă de atunci ; îşi amintea că a şi făcut un mic spirit în legătură cu apropierea acestor două nuime — Pseldonimov şi Mlekopitaeva. îşi amintea clar toate acestea.
Şi tot aşa, petrecînd în minte totul, se lăsa tot mai mult furat de gînduri. E ştiut că uneori, în capetele noastre se desfăşoară brusc înlănţuiri întregi de reflecţii, în chip de senzaţii, fără a fi transpuse în vorbirea de fiecare zi şi cu atfit mai puţin într-o limbă literară. Noi însă vom încerca să tălmăcim toate aceste senzaţii ale eroului nostru şi să înfăţişăm cititorului măcar esenţa lor, adică tot ce aveau ele mai necesar şi mai demn de crezare. Pentru că multe dintre senzaţiile noastre, exprimate în vorbire obişnuită, par cu totul neverosimile. Iată de ce ele nici nu ies niciodată la iveală, cu toate că le avem fiecare din noi. Desigur, senzaţiile pe care le încerca Ivan Ilici şi reflecţiile lui erau oarecum învălmă-şite, dar dumneavoastră ştiţi din ce cauză.
„Ei bine, îşi zise el, noi tot vorbim şi vorbim, dar cînd e să trecem la treabă, nu facem nici o scofală. Să-l luăm, bunăoară, pe Pseldonimov ăsta : adineauri s-a întors de la cununie, tulburat, plin de speranţe, abia aşteptînld să se înfrupte... Asta e una din cele mai fericite zile din viaţa lui... Acum are treabă cu musafirii, le oferă un ospăţ modest, sărac, dar vesel şi din toată inima... Ce-ar fi dacă ar şti că în clipa asta eu, eu, şeful lui, şeful lui cel mai mare, mă aflu prin preajmă, lîngă casa lui şi ascult

muzica lui ? într-adevăr, ce-ar fi ? Nu zău, ce-ar zice dacă aşa, tam-nesam, aş intra înăuntru ? Hm... Fireşte, la încăput s-ar speria, ar rămîne mut de uimire. L-aş stingheri, poate aş striica totul... Da, aşa ar fi dacă ar intra oricare alt general, dar nu eu... Asta e, oricare altul, dar nu eu...
Da, Stepan Nikiforovici! Adineauri nu m-ai înţeles; acum — poftim un exemplu gata făicut.
Mda. Tot vorbim în gura mare de umanitate, dar nu sîn-tem în stare să săvîrşim un act eroic.
Ce act eroic ? Uite-aşa. Gîndiţi-vă şi dumneavoastră : dacă, date fiind relaţiile actuale dintre toţi membrii societăţii, eu aş veni la ceasurile unu din noapte la nunta unui subaltern, a unui registrator plătit cu zece ruble, păi ar fi ceva
17
de-a dreptul uluitor, o totală răsturnare a Meilor, ultima zi a oraşului Pompei[4], un haos ! E ceva ce n-ar putea să înţeleagă nimeni. Stepan Nikiforovici o să moară şi tot n-o să ajungă să înţeleagă. A zis doar că nu vom reuşi. Da, voi, bătrânii, oamenii paraliziei şi ai rutinei, dar eu am să reuşesc ! Eu voi face din ultima zi a oraşului Pompei cea mai dulce zi pentru un subaltern, dintr-un act dement voi face un act normal, patriarhal, sublim şi moral. Cum ? Uite-aşa. Fiţi atenţi, vă rog...
Aşa... să zicem că intru : toţi rămân uluiţi, se opresc din dans, se uită la mine năuci, se dau îndărăt. Da, dar atunci intru şi eu ân acţiune : mă duc drept la Pseldonimov, care sJa speriat de-a binelea, şi-i spun cu un zîmbet din cele mai duioase şi cu vorbele cele mai simple : «Uite-aşa şi pe dincolo, am fost pe la excelenţa-sa Stepan Nikiforovici. Cred că-l cunoşti, stă aici pe aproape...» Apoi îi spun în cîteva cuvinte, aşa, cu haz, întâmplarea cu Trifon. Pe urmă îi spun cum am pornit-o pe jos... «Ei, aud muzică, sînt curios să văd şi eu ce e şi aflu de la un vardist că te însori, amice. Ia să intru şi eu, îmi zic, la un subaltern, să văd cum se veselesc funcţionarii mei şi cum se... căsătoresc. Doar n-ai să mă dai afară !» Să mă dai afară I Ce expresie pentru un subaltern ! Cum naiba să mă dea afară ? Cred că şi-ar pierde capul, s-ar repezi să mă aşeze într-un jilţ, ar începe să tremure de încântat ce-ar fi şi, în primele momente, nici n-ar şti ce să facă !...
Ce poate fi mai simplu şi mai elegant decît un astfel de gest ? De ce am intrat ? Asta-i altă chestiune ! Asta e, ca să zic aşa, latura morală a chestiunii. Aici e-aici!
Hm... La cemă gîndeam ? Da !
Fireşte, o să mă aşeze lîngă oaspetele cel mai de seamă, vreun consilier titular sau vreun neam, căpitan în retragere, unul cu nasul roşu... Ce bine i-a descris Gogol pe tipii ăştia originali! Bineînţeles, mi se prezintă mireasa, şi eu o laud şi îi îndemn pe oaspeţi să se simtă la largul lor. îi rog să nu se simtă stânjeniţi, să se veselească, să continue dansul, fac spirite, rid, pe scurt sînt amabil şi drăguţ. Eu sînt întotdeauna amabil şi drăguţ atunci cînd sînt mulţumit de mine... Hm... Vezi că mi se pare că mai sînt ancă puţin... n-aş zice beat, dar aşa...
...Fireşte, fiind un *gentleman,* mă socot pe acelaşi picior cu ei şi nu cer să mi se facă nici un fel de avansuri... Dar sub
aspect moral, sub aspect morai, lucrurile stau altfel : ei vot înţelege şi vor aprecia... Gestul meu va trezi în ei toată nobleţă... Stau şi eu o jumătate de oră... O oră chiar. Plec, desigur, înainte de a se servi masa ; ce-au să se mai agite cu plăcintele şi cu fripturile, ce-au isă mi se mai ploconească I Dar eu am să beau numai o cupă, am să-i felicit şi am să refuz să stau la masă. Am să zic că am treburi. Şi cum am să rostesc cuvîntul «treburi» pe feţele lor o să se întipărească o expresie gravă de' respect. în felul, acesta, le voi aminti în-tr^un mod delicat că între mine şi ei e totuşi o distanţă ca de la cer la pămînt. Nu că aş vrea să-i fac ;s-o simtă, dar trebuie... sub aspect moral e chiar necesar, orice s-ar spune. De altfel, am să zâmbesc îndată, ba poate chiar am să rîd, şi după aceea au să se învioreze cu toţii... Am să mai glumesc o dată cu mireasa ; hm... uite-aşa : am ,să-i dau de înţeles că voi mai veni exact peste nouă luni, în calitate de naş, hi-hi! Pînă atunci o să şi nască, vezi bine. Astea plodesc ca iepuroaicele. Au să rîdă toţi, mireasa o să roşească ; eu am s-o sărut cu drag pe frunte, ba chiar am s-o binecuvîntez şi... şi a doua zi gestul meu va fi cunoscut la serviciu. A doua zi voi fi iarăşi sever, a doua zi voi fi iarăşi exigent, chiar de neînduplecat, dar toţi vor şti cine sînt eu. îmi vor cunoaşte sufletul, vor şti ce zace în mine : «E sever ca şef, dar ca om e un înger I» Şi iată-mă învingător ; am cîştigalt cu un mic gest, care nici prin cap nu v-iar trece ; sînt ai mei; eu sînt tatăl, ei sînt copiii... Ia să te vedem, excelenţă, Stepan Nikilfoiovici, fă şi dumneata aşa dacă poţi...
...Păi ştiţi dumneavoastră, vă daţi seama că Pseldonimov o să le spună şi la copiii săi cum a benchetuit şi chiar a băut generalul în persoană la nunta lui ! Păi, capiii ăştia au să le spună la capiii lor, iar aceia au să le spună nepoţilor, ca pe o întâmplare din cele mai sfinte, cum un demnitar, un om de stat (pînă atunci am să fiu neapărat) le-a făcut cinstea... etc. etc. Păi, în felul ăsta eu am să ridic moralul unui

umilit, o să-l redau lui însuşi... Omul ăsta are o leafă de zece ruble pe lună !... Păi, dacă repet figura asta de cinci ori, de zece ori, sau cam aşa ceva, am să devin popular peste tot... Am să pătrund în inimile tuturor şi, vezi bine, naiba mai ştie ce poate să iasă din popularitatea asta !"...
Aşa sau aproape aşa cugeta Ivan Ilici (cîte nu zice cîte-odată omul în sinea sa, domnilor, ba încă atunci cînd se
2*

află lintr-o stare oarecum extravagantă), Toate reflecţiile aS* tea i s-au perindat prin cap în răstimp de vreo jumătate de minut şi, de bună seamă, poate că s-ar ii mărginit la aceste vise şi, făcîndu-l în gînd să roşească pe Stepan Nikiforovici, s-ar fi dus liniştit acasă să se cuilce. Şi bine ar fi făcut! Dar, din nefericire, momentul acela a fost un moment extravagant. Ca un făcut, tocmai în momentul acela, în închipuirea lui înflăcărată i-au apărut chipurile satisfăcute ale lui Stepan Nikiforovici şi Semion Ivanovici.
— Nu vom reuşi! repetă Stepan Nikiforovici cu un Zîm-bet superior.
—> Hi-hi-hi! îi ţinu isonul Semion Ivanovici cu zîmbetul lui infect.
— Vedem noi dacă vom rezista ori ba ! zise, hotărît, Ivan Ilici şi tot isîngele i se urcă în tobraji.
Coborî de ipe trotuar şi traversă strada cu paşi hotărîţi, îndreptîndu-se spre casa subalternului său, registratorul Psel-donimov.
Se lăsă atras de steaua ce-l ispitea. Păşi voiniceşte pe portiţa deschisă şi îndepărtă, scîrbit, cu piciorul potaia mică şi lăţoasă care se repezise la picioarele lui, mai mult ca să-şi facă datoria, lătrînd răguşit. Mergînd pe podeţul de lemn, ajunse la pridvorul acoperit, închipuind un fel de gheretă ce da în curte, şi urcă cele trei trepte de lemn, roase de vreme, care duceau în tindă. Cu toate că aici ardea într-un colţ un muc de luminare, sau ceva ca o feştilă, asta nu-l împiedică pe Ivan Ilici să nimerească, aşa cum era, în galoşi, cu piciorul stîng într-o tavă cu piftie pusă la rece. Ivan Ilici se aplecă şi, uitîndu-se curios, văzu că se mai aflau acolo două tăvi cu răcitură, şi încă două tăvi, probabil cu blamanjele. Piftia călcată în picioare îl puse ân încurcătură şi o clipă, o singură clipă, ise gîndi dacă n-ar fi mai bine s-o şteargă imediat. Dar găsi că astfel ar fi prea josnic. Socotind că nu l-a văzut nimeni şi că ipe el n^au să-l bănuiască ân nici un caz, îşi şterse grăbit galoşul, ca să înlăture orice urmă, dibui uşa căptuşită cu pîîslă, o deschise şi se văzu într-un antreu mic de tot. Jumătate din antreu era literalmente ticsit de mantale, becheşe, paltoane de damă, glugi, şaluri şi galoşi. In cealaltă jumătate, erau instalaţi muzicanţii: două viori, un flaut şi
un contrabas, în total patru oameni, adunaţi desigur de pe stradă. Şedeau la o măsuţă de lemn, nevopsiită, la lumina unei luminări, şi-i ziceau de zor ultima figură a unui cadril. Prin uşa ce dădea în salon se vedeau dansatorii, învăluiţi în colb şi în fum de ţigară şi de luminări. Era o veselie teribilă. Se auzeau hohote, strigăte şi ţipete de femei. Cavalerii tropăiau ca un escadron de cavalerie. Peste sodomul ăsta răsunau comenzile celui care dirija dansul, un om probabil extrem de dezgheţat şi chiar dezlănţuit: „Cavalerii înainte, *şen de dam, balanse!" ""* etc etc. Ivan Ilici îşi scoase, oarecum tulburat, blana şi galoşii *şi,* cu căciula în mină, intră înăuntru. De aHminteri, acum nici nu mai era în stare să judece...
In primul moment, nu-l luă în seamă nimeni : toţi încheiau dansul. Ivan Ilici stătea locului, năucit, neputînd desluşi nimic în hărmălaia asta. Pe dinaintea ochilor se perindau rochiile femeilor, cavaleri cu ţigări în dinţi... Văzu o clipă eşarfa azurie a unei doamne, care-i veni peste nas. In urma ei zbura, extaziat, un student medic, îmbrîncindu-l cu putere. Mai văzu trecînd pe dinaintea lui un ofiţer lung cît o iprăjină, dintr-o unitate specială. Cineva strigă cu o voce nefiresc de piţigăiată, zburînd pe dinaintea lui şi tropotind laolaltă cu toţi ceilalţi: „He-ei, Pseldonimuşka !" Sub picioarele lui Ivan Ilici era ceva lipicios : probabil că podeaua fusese dată cu ceară, în odaia destul de încăpătoare se aflau vreo treizeci de musafiri.
Dar cadrilul se sfîrşi şi aproape undată se petrecu tocmai ceea ce îşi închipuise Ivan Ilici, pe cînd medita mergînd pe trotuarul de scînduri. Printre oaspeţi şi dansatorii care încă nu apucaseră bine, să-şi mai tragă răsuflarea şi să-şi şteargă sudoarea de pe frunte se stîrni o rum/oare neobişnuită. Toate privirile şi toate feţele se întoarseră repede, rînd pe rînd, înspre noul venit. Numaidecît apoi, toţi începură să se dea puţin cîte puţin îndărăt. Cei care nu ibăgaseră încă de seamă erau traşi de haine ; făcuţi atenţi în chipul acesta, întorceau capul şi îndată se trăgeau îndărăt, laolaltă cu ceilalţi. Ivan Ilici rămăsese în prag, fără să mai facă vreun pas înainte, şi distanţa dintre el şi nuntaşi sporea tot mai mult, scoţînd la
♦ Corect — ***chaine*** **des** ***dames, balancez.*** **(Fr.)**

iveală puzderia de învelişuri ide bomboane, bileţele şi mucuri de ţigări risipite pe duşumea. Deodată, în locul acela gol, intră sfios un tînăr în uniformă de serviciu, cu părul bălan zburlit şi cu nasul coroiat. Tînărul înainta aplecat şi uitîn-du-se la oaspetele neaşteptat, aşa cum privesc câinii ce se apropie de stăpînul care-l cheamă să le dea un picior.
— Să trăieşti, Pseldonimov, mă recunoşti ? spuse Ivan Ilici şi în aceeaşi clipă simţi că a spus asta cu o stîngăcie îngrozitoare ; simţi, de asemenea, că poate comite în clipa asta o prostie cumplită.
— E-e-excelenţă !... Migui Pseldonimov.
— Chiar eu sînt. Am nimerit la tine, amice, cu totul în-tîmplător, cum bănuiesc că îţi închipui singur...
Dar Pseldonimov părea că nu e în stare să-şi închipuie nimic. încremenise, cu ochii holbaţi, nedumerit .peste măsură.
— Doar n-ai să mă dai afară, cred... Bucuros ori ba, pri-meşte-ţi oaspetele L. urmă Ivan Ilici, simţind că se fîsKceşte de-a binelea ,şi că vrea să zîmbească, dar nu mai poate ; că istorioara hazlie cu Stepan Nikiforovici şi cu Trifon pare tot mai mult cu neputinţă de spus. Dar, ca un făcut, Pseldonimov nu-şi revenea din uluială şi se uita la el cu aceeaşi privire cu totul neghioabă. Surprins, Ivan Ilici simţi că în clipa următoare se va produce o harababură (teribilă.
—■ Poate vă stingheresc... atunci iam să pJec ! abia îngăimă cu un tremur în icolţul din dreapta al buzelor... Dar Pseldonimov îşi veni în fire...
— Excelenţă, vă rog... Toată cinstea... bolborosi el, făcînd de zor temenele, luaţi loc, vă rog... Şi, venindu-şi în fire şi mai bine, îi arătă cu amândouă mîinile canapeaua din faţa căreia fusese dată la o parte masa ca să se facă loc pentru dans...
Ivan Ilici se lăsă, răsuflînd uşurat, pe canapea ; îndată, cineva se repezi să aducă masa la loc. Aruncă o privire scurtă în jurul său şi băgă de seamă că el era singurul care şedea jos, în vreme ce toţi ceilalţi, chiar şi doamnele, stăteau în picioare. Semn rău ! Dar nu venise încă momentul să caute â-i face pe nuntaşi să mai prindă curaj. Aceştia tot se mai dădeau îndărăt j în faţa lui, plecat pînă la pămînt, stătea numai Pseldonimov, care încă nu pricepea nimic şi era departe de a schiţa un zîmbet, Pe scurt, era penibil; 'în clipele acelea.

pe eroul nostru l-a copleşit atîta plictiseală, înoît într-adevăr, năvălind ca un Harun-al-Raşid[5], la un subaltern, de dragul unui principiu, fapta lui putea fi socotită ca un act de eroism. Deodată însă, alături de Pseldonimov se ivi o siluetă, care se porni pe temeneli. Spre marea sa mulţumire şi chiar fericire, Ivan Ilici îl recunoscu numaidecît pe Akim Petrovici Zubikov, ş-ef de birou din serviciul său, pe care, deşi desigur nu-l cunoştea personal, îl ştia un slujbaş priceput şi zgîrcit la vorbă. Se ridică numaidecît şi-i întinse mîna, toată mîna, nu numai două degete. Akim Petrovici o luă în palmele lui cu cel mai profund respect. Generalul jubila : era salvat.
într-adevăr, acum Pseldonimov rămăsese, ca să zicem aşa, al treilea personaj şi nu al doilea. Ivan Ilici putea să relateze istorioara aceea direct şefului de birou, luîndu-l la nevoie drept un cunoscut de-al său şi chiar unul apropiat, iar în vremea asta Pseldonimov putea ,şă tacă şi să tremure ca varga de veneraţie. în consecinţă, toate regulile de bună-cuviinţă erau respecate. Relatarea era necesară: Ivan Ilici simţea asta j vedea că toţi oaspeţii aşteptau ceva, că la amîndouă uşile s-au strîns ciopor pînă şi toţi cei ai casei, îmbulzindu-se ca să-l vadă şi să-l audă. Ceea ce era penibil, era că şeful de birou, de prost, rămăsese tot în picioare.
— De ce nu şezi ? zise Ivan Ilici, arătîndu-i cu un gest stîngaci locul de lîngă el ide pe canapea.
— Lăsaţi... stau aici... şi Akim Petrovici se aşeză repede pe scaunul ce i-l repezise Pseldonimov, care se încăpăţîna să nu stea jos.
— Inchipuie-.ţi ce întâmplare I începu Ivan Ilici, adresîn-du-se exclusiv lui Akim Petrovici, cu o voce puţin tremurată, dar deja sigură. Ba chiar lungea şi despărţea cuvintele, accentua silabele, iar litera *a* o pronunţa cumva ca pe un[1] e; pe scurt, simţea singur şi îşi dădea seama că se fandosea, dar nu mai era stăpîn pe el ; intrase în acţiune nu ştiu ce forţă din afară. In momentul acela, era chinuitor de conştient de o mulţime de lucruri.
—> Inchipuie-ţi dumneata, tocmai mă întorceam de la Stepan Nikiforovici, consilierul intim, poate ai auzit de el. Face parte din comisia aceea...
Akim Petrovici se aplecă respectuos cu tot corpul înainte, vrînd parcă să spună : „Ba bine că nu".

— Ţi-e vecin acum, urmă Ivan Ilici, adresîndu-se pentru o clipă, din bună-cuviinţă, politeţă şi ca să se arate degajat, lui Pseldonimov, dar se întoarse repede, văzând numaidecît după ochii lui că ii lasă cu totul indiferent.
— Bătrâniil, după cum ştii, şi-a dorit toată viaţa o casă... Acum şi-a cumpărat una. E o casă tare drăguţă. Da... Tocmai s-a nimerit şi ziua lui de naştere ; şi cînd te gîndeşti că mai înainte n-o sărbătorea niciodată, ba chiar se ascundea de noi, de zgîrcit ce e, hi-hi ! Aouma însă aşa s-a bucurat de casă, că ne-a invitat pe mine şi pe Semion Ivanovici. Ştii : Şipulenko.
Akim Petrovici se aplecă din nou. Cu multă râvnă ! Ivan Ilici se mai linişti. Mai adineaori aproape că-i venise gândul că poate şeful de birou îşi dă seama că în momentele acestea el îi serveşte ca punct de sprijin excelenţei-sale. Ar fi fost lucrul cel mai penibil.
—■ Am stat tustrei, ne-a servit şampanie, am vorbit despre treburi... De una, de alta... tot ielul de pro-ble-me... Ba am avut şi o dis-cu-ţi-e... Hi-hi I
Akim Petrovici îşi săltă respectuos sprîncenele.
— Dar nu-i vorba de asta. îmi iau, în sfîrşit, rămas bun de la el j bătrînul e foarte ordonat, se culcă devreme — ştii, bătrîneţile. >Cînd ies... Trifon al meu — ia-l de unde nu-i! întreb, alarmat, „Ce'o fi făcut Trifon cu caleaşca ?" Aflu că el, trăgînd nădejde că am să zăbovesc, s-a dus la o nuntă, la nu ştiu ce cumătră ori soră... Dumnezeu ştie. Undeva pe-aici, în cartier. Şi a luat şi caleaşca cu el. Din bună-cuviinţă generalul îîi aruncă iar o privire lui Pseldonimov. Acesta se chirci îndată, dar nu aşa cum ar fi vrut generalul. ,,E cu totul.lipsit ide bun-simţ", îl fulgeră gîndul.
— I-auzi! zise, foarte mirat, Akim Petrovici. Un murmur trecu peste mulţimea uluită.
— Inchipuiţi-vă în ce situaţie m-a pus... (Ivan Ilici îi cuprinse cu privirea jpe toţi). N-aveam ce face, am luat-o pe jos. Mă gîndeam că odată ajuns în Bulevardul Mare, găsesc eu o birjă...
— Hi-hi-hi! îi ţinu isonul, respectuos, Akim Petrovici. Şi iar se auzi un murmur, dar de data asta cu o nuanţă de veselie, străbătînd imulţimea. In clipa aceea, plesni, trosnind, sticla lămpii din perete. Cineva se repezi s-o schimbe. Psel-
donimov tresări şi se uită încruntat la lampă, dar generalul nici nu luă în seamă incidentul şi lucrurile se liniştiră.
— Merg eu aşa... şd e o noapte minunată, liniştită. Deodată, aud muzică, itropote — se dansează. Curios, îl întreb pe un vardist şi aflu că se însoară Pseldonimov. Dai baluri, amice, de răsună tot cartierul, ai ? Ha, ha ! se adresă el din nou lui Pseldonimov.
— Hi'hi-hi! Da... făcu Akim Petrovici.
Printre nuntaşi se iscă iarăşi mişcare. Dar ceea ce era mai supărător, era că Pseldonimov, cu toate că a mai făcut o plecăciune, nici măcar de rîndul acesta n-a zîmbit, ca şi cum ar fi fost de lemn. „E tîmpit rău ! îşi zise Ivan Ilici. O dată de-ar zâmbi, boul, şi toate ar merge ca pe roate." In inima lui clocotea nerăbdarea.
— Hai să intru la subalternul meu, îmi zic. Doar n-o să mă dea afară... bucuros ori ba, trebuie să-şi primească musafirul. Te rog să mă ierţi, amice. Dacă vă stingheresc cumva, plec... Am venit numai aşa, să văd...
încetul cu încetul, se puseră în mişcare toţi. Akim Petrovici luă o înfăţişare mieroasă : „Dumneavoastră să ne stingheriţi, excelenţă ?" Toţi oaspeţii începură să se foiască, dînd primele semne de destindere. Doamnele se aşezară aproape toate, ceea ce era un semn bun. Cele mai îndrăz-neţe îşi făceau vînt cu batistele. Una din ele, într-o rochie de catifea roasă, spuse ceva înadins tare. Ofiţerul căruia i se adresau vru să-i răspundă şi el la fel de tare, dar, cum numai ei doi cuteziaseră să ridice glasul, se lăsă păgubaş. Bărbaţii, în cea mai mare parte slujbaşi şi vreo doi-trei studenţi, schim-bau priviri, ca şi cum s-ar fi îndemnat unii pe alţii să se simtă la largul lor, tuşeau discret şi chiar începură să facă cîte doi paşi într-o parte şi în alta. De altminteri, nu se arăta nimeni cine ştie ce intimidat, atîta doar că păreau toţi cam ursuzi şi aproape toţi se uitau cu duşmănie la nepoftitul oare venise să le strice petrecerea. Ofiţerul, simţindu-se ruşinat pentru lipsa de curaj de adineaori, începu să se apropie puţin cîte puţin de masă.
— Ia spune-mi, amice, care ţi-e numele patronimic ? întrebă Ivan Ilici pe Pseldonimov.
— Porfiri Petrovici, excelenţă, răspunse acesta, holbîn-du-şi ochii ca un soldait în front.
-r- Ei bine, Porfiri Petrovici, prezintă-imi-o şi mie pe tînăra ta soţie... Condu-mă... eu...
Zicând acestea, dădu să se ridice. Dar Pseldonimov se şi repezi în salon. De altfel, mireasa era colea, în pragul uşii, dar cînd auzi că se vorbeşte de ea, dispăru brusc. După câteva clipe, Pseldonimov o aduse de mînă. Toţi se dădură în lături, ca să le fată loc. Ivan Ilici se ridică solemn şi-i adresă miresei

un zâmbet din cele mai amabile.
— încântat de cunoştinţă, spuse el, înclinând iişor capul, cu un gest perfect aristocratic, mai ales într-o zi ca asta...
Şi zâmbi cit se poate de maliţios. în rândul deoamnelor, plăcut impresionate, se produse rumoare.
— *Chaimâ,* ispuse aproape in auzul tuturor doamna în rochie de catifea.
Mireasa era pe măsura lui Pseldonimov : o făptură slăbuţă, abia de vreo şaptesprezece ani, palidă, cu faţa foarte mică şi cu năsufcul ascuţit. Ochii ei mici, iuţi şi neastâmpăraţi, nu se arătau câtuşi de puţin intimidaţi; dimpotrivă, priveau hotărât, ba chiar cu o nuanţă de mânie. Pseldonimov o găsea probabil o frumuseţe. Era îmbrăcată înitr'o rochie albă de voal pe un jupon roz. Avea gâtul slab, era toată pirpirie de i se vedeau coastele. La cuvintele generalului n-a ştiut să articuleze nici o vorbă.
— E tare drăguţă, urmă Ivan Ilici cu jumătate de glas, ca şi cînd i-ar fi vorbit numai lui Pseldonimov, dar înadins atşa ca să audă şi mireasa. Dar Pseldonimov nu răspunse nimic nici de data aceasta, ba acum nici măcar nu se mai înclină. Lui Ivan Ilici i se păru chiar că desluşeşte în ochii lui ceva rece, ascuns, ceva sinistru ce mocnea în el. Totuşi trebuia cu orice preţ să-i cîştige încrederea, că doar pentru asta şi venise.
„Halal pereche ! îşi zise. în fine"...
Şi se adresă iar miresei, care se aşezase lîngă el pe canapea, dar la cele două sau trei întrebări pe care i le puse nu căpătă iarăşi decât cîte un „da" şi un „nu" *şi* nici astea rostite ca lumea.
„Măcar ea să se intimideze, îşi zise. Atunci aş începe să glumesc. Altfel, sînt într-o situaţie penibilă."
Ca un făcut, Akim Petrovici stătea şi el tăcut j de prost ce era, fireşte, totuşi din partea lui era ceva de neiertat. „Domnilor, poate

i
vă stric cumva petrecerea ?" se adresă tuturor. Simţea că îi asudă pînă şi palmele.
—■ De lo-oc... Fiţi pe pace, excelenţă, începem noi (numaidecât ; acum... ne mai răcorim, răspunse ofiţerul. Mireasa se uită la el cu multă plăcere : ofiţerul era încă destul de tînăr şi purta uniforma unei unităţi speciale. Pselidonimov stătea alături, puţin plecat înainte, punîndu-si în evidenţă parcă şi mai mult decît pînă acum nasul coroiat. Asculta şi privea ca un lacheu care stă cu şuba în braţe, aşteptînd ca boierii să sMrşească de a-şi lua rămas bun. Asemuirea asta îi aparţinea lui Ivan Ilici. El începea să se piardă cu firea, simţea că e jenat, cumplit de jenalt, că îi fuge pământul de sub picioare, că a intrat undeva de unde nu mai poaite să iasă, orbecăind prin întuneric.
Deodată, toţi se dădură în lături şi îşi făcu apariţia o femeie corpolentă, cam trecută, îmbrăcată simplu, deşi în strai de sărbătoare, cu o basma mare pe umeri, prinsă cu o agrafă la gît, şi cu o bonetă în cap, cu care se pare că nu era obişnuită. Ţinea în mâini o tavă rotundă, nu prea mare, pe care stătea o sticlă de şampanie neîncepută, dar destupată, dimpreună cu două cupe, nici mai mult, nici mai puţin. Sticla era destinată, evident, numai pentru doi oaspeţi.
Femeia veni drept spre general.
— Să ne fie cu iertare, luminăţia-voastră, zise ea, ploco-nindu-se, dar dacă nu v-a fost urît *ide* noi şi ne-aţi făcut cinstea să poftiţi la nunta feciorului nostru, aveţi bunătatea să cinstiţi un pahar ca să (le fie cu noroc tinerilor. Nu vă fie cu bănat, faceţi-ne cinstea.
Ivan Ilici se agăţă de ea ca de un colac de salvare. Era o femeie încă destul de tînără, de cel mult patruzeci şi cinci, patruzeci şi şase de ani. Avea însă o faţă atît de bună, rumenă, deschisă, o faţă rotundă de rusoaică, zâmbea cu atîta bunăvoinţă, şi se ploconea atît de simplu, încît Ivan Ilici aproape că se linişti îşi începu să spere.
— Care va să zică ma-atale eşti ma-ama băiatului ? zise el, săltîndu-se puţin de pe canapea.
—• Mama, excelenţă, bîigui Pseldonimov, întinzîndu-şi gâtul lung şi expunîndu-şi din nou nasul.
— A, îmi pare bine, îmi ipare bine de cunoştinţă I

L

— Pofti{i, inălţimea-voastră.
— Cu multă plăcere.
Tava fu pusă pe masă. Pseldonimov umplu îndată cupele. Ivan Ilici, care rămăsese în picioare, luă una din ele.
— Sînt foarte, foarte bucuros că am prilejul... începu el că ,pot să-mi exprim... Pe scurt, în calitaite de şef... îţi doresc, doamnă (aici se adresă miresei), şi ţie, prietene Porfiri, vă doresc multă, multă fericire.
Şi, de-a dreptul mişcat, bău cupa, a şapitea la număr în seara asta. Pseldonimov se uită la el cu un aer grav şi chiar încruntat. Generalul simţea că-l urăşte tot mai mult.
„Şi lunganul ăsta (se uită la ofiţer) care s-a proţăpit aici, măcar el să strige : ura ! Atunci să vezi..."
— Bea şi dumneata, Akim Petrovici, şi urează-le noroc, adăugă femeia, adreskidu-se şefului de birou. Dumneata eşti mai mare peste el, la porunca dumitale lucrează. Aibi grijă de fecioru-mdu, te rog ca mamă ce-i sânt. Şi nu ne uita nici de azi încolo, dragule Akim Petrovici, om bun ce eşti.
„Grozave şi rusoaicele astea bătrîne ! îişi zise Ivan Ilici. I-a înviorat pe toţi. întotdeauna mi-au plăcut oamenii din popor..."
In momentul acela, se mai aduse o tavă. O adusese o fată într-o rochie nouă de cit, încă nedată la spălat, foşnitoare, cu crinolină. Tava era aşa de mare, că de abia o putea cuprinde. Pe tavă se aflau o mulţime de farfurioare cu mere, bomboane, peltea, marmeladă, nuci şi multe altele. Tava stătuse pînă atunci în salon, ca să se servească toţi oaspeţii şi mai cu seamă doamnele ; acum se adusese numai pentru general.
— Nu vă fie cu bănat, înălţimea-voastră, poftim de luaţi din ce-avem, stărui femeia, ploconindu-se.
— Mulţumesc... zise Ivan Ilici şi luă nu fără plăcere o nucă, pe care o sparse între palme. Era hotărît să se arate popular pînă la capăt.
Deodată, mireasa chicoti.
— Ce s-a întlmplat ? întrebă Ivan Ilici cu un zîmbet pe faţă, bucuros să vadă un semn de viaţă.
— Mă face să rîd Ivan Kostenkinîci, răspunse ea cu ochii
în pămînt.
Generalul observă un june blond, faarte prezentabil, care se ascunsese ipe un scaun de cealaltă parte a canapelei şi-i

Şoptea cava doamnei Pseidonimova. Junele se ridică. Era, pare-se, foarte timid şi foarte tînăr.
—> -îi spuneam despre o carte de vise, excelenţă, bolborosi el, ca şi când .şi-ar -fi cerut scuze.
— Ce carte de vise ? întrebă Ivan Ilici, amabil.
— E o nouă carte de vise, una literară •. Ii spuneam dumneaei că dacă îl visezi pe domnul Panaev, înseamnă că ai să-ţi verşi cafeaua pe plastron.
„Ce naivitate 1" îşi zise, înciudat, Ivan Ilici. Tînărul, deşi se îmbujorase tot spunînd asta, era grozav de bucuros că a vorbit despre dl. Panaev.
—■ Da, da, am auzit... spuse excelenţa-sa.
— Mai e ceva şi mai grozav, interveni o altă voce chiar lîngă Ivan Ilici ; se tipăreşte un nou lexicon şi se spune că dl Kraievski va publica în el articole, Alferaki[7]... şi literatura satirică...
Asta o spuse un tînăr, dar care nu se arăta timid, ci destul de degajat. Purta mănuşi, vestă albă şi îşi ţinea pălăria în mînă. Nu dansa, avea un aer arogant, pentru că era unul din colaboratorii revistei satirice *Tăciunele*[8], se fandosea şi nimerise la nuntă întâmplător, invitat ca oaspe de onoare de către Pseldonimov, cu care se tutuia şi cu care încă anul trecut îndurase împreună mizerie la o nemţoaică care da „cotloane" cu chirie. Rachiu însă bea, în care scop poposise mai înainte în cîteva rînduri într-o odăiţă retrasă din fundul casei, spre care ştiau toţi drumul. Tînărul acesta nu-i plăcu de loc generalului.
— Ceea ce e caraghios, interveni bucuros tînărul blond, care vorbise despre plastron şi căruia literatul cu vestă albă îi aruncă o privire plină de ură, ceea ce e caraghios, excelenţă, e că editorul crede a işti că domnul Kraievski nu cunoaşte regulile de ortografie, închipuindu-şi că „oblicitelnaia literatura" se scrie *ablicitelnaia literatura*[9]...
Dar bietul tînăr abia sfîrşi ce avea de spus. Văzu după ochii generalului că lucrurile acestea îi erau şi lui de mult cunoscute, pentru că şi generalul se arătă parcă stînjenit, probabil din cauză că ştia toate astea. Tînărul se simţi teribil de jenat. Se grăbi să se facă nevăzut, fiind apoi tot restul timpului cît se poate de trist. In schimb, dezinvoltul colaborator al *Tăciunului* se apropie şi mai mult, şi intenţiona,

pare-se, sa se aşe2e undeva pe-aiproaipe. Dezinvoltura asta i se păru lui Ivan Ilici oarecum supărătoare.
— Da ! Spune-mi, te rog, Porfiri, începu el ca să nu tacă, voiam de mult să te întreb personal de ce îţi zice ţie Pseldonimov şi nu Pseudonimov ? De fapt, te cheamă, desigur, Pseudonimov, nu ?
— N-aş putea să vă spun, excelenţă, răspunse Pseldo-nimov.
— Se vede treaba că s-a făcut o încurcătură încă în actele lui taică-su cînd a intrat în serviciu, aşa că a rămas şi pină azi Pselidonimov, lămuri Akim Petrovici. Se mai în-tîmplă.
— Ne-gre-şit, întări generalul cu multă convingere, ne-gre-işit, pentru că, judecă şi dumneata: Psevdonimov vine de la cuvîntul literar *„pseudonim",* pe câtă vreme Pseldonimov nu înseamnă nimic.
— Din prostie, adăugă Akim Petrovici. —■ Cum adică din prostie ?
—■ Aşa e poporul: din prostie schimbă c'îteodată literele şi pronunţă uneori cuvintele în felul său. Bunăoară, unii zic nevalid, pe cîtă vreme ar trebui să spună invalid.
— Mda... nevalid, hi-hi-hi.
— Unii mai zic şi *mumăr,* excelenţă, o trânti ofiţerul acela înalt, care de mult ardea de dorinţa de a se remarca şi el într-un fel.
— Cum adică *mumăr ?*
— Mumăr în loc de număr, excelenţă.
— A, da, mumăr... în loc de număr... Da, da... hi-hi-hi!... Ivan Ilici fu nevoit să chicotească şi de dragul ofiţerului.
Acesta îşi potrivi nodul de la cravată.
— Se mai zice şi *nimo,* interveni colaboratorul *Tăciunelui,* dar excelenţa-sa se făcu a nu-l auzi, că doar nu era să chicotească de dragul tuturor.
— *Nimo* în loc de *mimo**, insistă „colaboratorul[11], vădit iritat.
Ivan Ilici se uită la el, încruntat.
— Ce te bagi? îi şojpti Pseldonimov „colaboratorului".

*** Mimo — pe lingi.**

— Discut şi eu ; ce, n-am voie să vorbesc ? protestă acesta în şoaptă, dar apoi tăcu şi părăsi camera, înăbuşindu-şi furia.
Colaboratorul se strecură de-a dreptul în odăiţa aceea ispititoare din fundul casei, unde pe o măsuţă acoperită cu o faţă de masă de Iaroslavl se pusese pentru cavalerii care dansau, încă de la începutul serii, vodcă de două sorturi, heringi, icre şi o sticlă de vin de Xeres foarte tare, cumpărat într-un magazin ide specialităţi spaniole. Furios şi înciudat, îsi turnă vodcă, cînd deodată dudu buzna studentul în medicină cu părul vîlvoi — era primul dansator şi specialist în cancan de la balul lui Pseldonimov. Studentul se năpusti lacom asupra garafei.
— Acuşi începe ! spuse el, turnîndu-şi, zorit, un păhărel. Vino să vezi: am să execut un număr solo cu picioarele în sus, iar după cină încerc un cancan. Se potriveşte bine la o nuntă ; o să fie, ca să zic aşa, o aluzie la adresa lui Pseldonimov... Drăguţă e Kleopatra Semionovna asta, poţi să faci cu ea orice.
— E un retrograd, îi răspunse sumbru colaboratorul, dînd pe gît păhărelul cu vodtă.
— Cine ?
— Individul (acela căruia i s-au servit dulciurile. E un retrograd, să ştii !
— Haida-ide ! bolborosi studentul şi ieşi valvîrtej, auzind ritornela cadrilului.
Rămas singur, colaboratorul îşi mai turnă ca să prindă curaj şi să capete mai multă independenţă, bău şi îmbucă. Consilierul de stat Ivan Ilici nu şi-a făcut niciodată un duşman mai înverşunat şi un răzbunător mai implacabil ca acest colaborator al *Tăciunelui* pe care el l-a tratat cu indiferentă, mai ales după ce acesta o băut două păhărele de vodcă. Vai, Ivan Ilici nu bănuia nimic ! Nu bănuia, de asemenea, încă un lucru de cea mai mare importanţă şi care a influenţat relaţiile ulterioare dintre nuntaşi şi excelenţa-sa. Vezi că, deşi el dăduse o explicaţie plauzibilă şi chiar amănunţită prezenţei sale la nunta unui subaltern, explicaţia aceasta, de fapt, n-a satisfăcut pe nimeni îşi oaspeţii continuau să se simtă stingheriţi. Deodată însă, totul s-a schimbat ca prin farmec ; toţi s-au liniştit şi erau dispuşi să se veselească, să rîdă, să tipe şi să joace aşa ca şi cum nici nu s^ar fi aflat acolo oas-Petele neaşteptat. Asta pentru că, nu se ştie cum, s-a răspîn-

dit pe şoptite zvonul, vestea cum că oaspetele ar fi... afumat. Şi, cu toate că la prima vedere asta era o calomnie din cele mai oribile, puţin cîte puţin zvonul a început pare-.se să se confirme, aşa că deodată

totul a devenit limpede. Mai mult, oamenii au început să simtă deodată o surprinzătoare destindere. Ei bine, tocmai în acest moment s-a şi pornit cadrilul, ultimul înainte de a se servi cina, şi pe care era atîta de zorit să-l apuce studentul în medicină.
Ivan Ilici tocmai intenţiona să se adreseze din nou miresei, încercînd s-o dea gata cu vreun calambur, cînd dinaintea ei se înfăţişă deodată ofiţerul acela înalt şi se lăsă cu mult aVînt într-un genunchi. Mireasa sări de pe canapea şi dispăru cu el, ca să intre în rîndurile cadrilului. Ofiţerul nici nu-şi ceruse scuze, iar ea nici nu se uitase la general, ca şi cînd ar fi fost bucuroasă să scape de el.
„De fapt, e în dreptul ei, aşi zise Ivan Ilici; şi apoi ei nici nu cunosc legullile buneincuviinţe". „Hm... nu te jena, amice Porfiri, se adresă el lui Pseldonimov, poate ai treabă... să dai vreo poruncă... ştiu eu... te rog... nu te jena." „Ce, stă aici ca să mă păzească ?" adăugă în sinea sa.
Pseldonimov, cu gîtul lui lung şi cu ochii aţintiţi asupra' generalului, devenise insuportabil. Pe scurt, totul nu era aşa, nu era de loc aşa cum îşi închipuise Ivan Ilici, dar el era încă departe de a recunoaşte lucrul acesta.
începu cadrilul.
— îmi daiţi voie, excelenţă ? întrebă Akim Petrovici, ţi-nînd respectuos în mână sticla şi pregătindu-se să umple cupa excelenţei-sale.
— Eu... drept să-ţi spun, nu ştiu, dacă...
Dar Akim Peltrovici se şi apucă să toarne şampanie, cu faţa toată luminată de o expresie de respect. După ce umplu cupa, îşi turnă şi lui, parcă pe furiş, hoţeişte, chircindu-se tot, cu deosebire că lui îşi turnă cu un deget mai puţin, ceea ce părea să fie mai cuviincios. Stînd lîngă şeful său apropiat, era ca o femeie în chinurile facerii. într-adevăr, ce-ar fi putut să-i spună ? Era însă obligat să distreze pe excelenţa-sa, de vreme ce i s-a făcut onoarea să-i ţină companie. Şampania i-i slujit ca o soluţie ; de altfel, excelenţei-sale îi făcu chia; plăcere faptul că celălalt a umplut cupele ; nu de dragul şa: paniei, pentru că era caldă şi de cea mai proastă calitate, ci aşa, din punct de vedere moral.
„Bătrînul ar vrea Bă bea şd el, îşi zise Ivan Ilici, şi fără mine nu îndrăzneşte. Să nu-l reţin... Ar fi şi ridicol să stea sticla aişa între noi doi."
Sorbi o înghiţitură şi asta i se păru preferabil decît să Stea aşa.
—• Mă ,aflu aici, începu el, lungind şi accentuînd silabele, mă aflu aici, ca să zic aşa, din întâmplare şi, desigur, unii s-ar putea să socoată că... mie... ca să zic aşa, nu-mi sade bine să mă aflu la o adunare... ca asta.
Akim Petrovici rămase tăcut, ascultîradu-l cu sfioasă curiozitate.
— iSper insă că dumneata ai să înţelegi de ce sînt aici... îţi închipui, doar, că n-am venit ca ,să beau. Hi-hi!
Akim Petrovici vru să chicotească şi el după excelenţa-sa, dar parcă se înecă şi iarăşi nu-i răspunse nimic care să-l mai liniştească.
— Mă aflu aici pentru a ridica moralul, ca să zic aşa... pentru a .arăta, ca să zic aşa, ţelul .moral, urmă Ivan Ilici, înciudat de mintea mărginită a lui Akim Petrovici, dar îndată amuţi şi el. Văzuse că bietul Akim Petrovici îşi lăsase ochii în pămînt, ca şi cum s-ar fi făcut vinovat de ceva. Oarecum fîstîcit, generalul se grăbi să mai soarbă din cupă, iar Akim Petrovici, ca şi cum asta i-ar fi fost salvarea, apucă sticla şi-i turnă din nou.
„Văd că nu prea ai resurse", îşi zise Ivan Ilici, uitîndu-se cu o privire severă la sărmanul Akim Peltrovici. Acesta, presimţind asupra-işi privirea aspră a generalului, se hotărî să tacă definitiv şi să nu mai ridice ochii. Rămaseră aşa'unul în faţa altuia vreo două minute, două minute de supliciu pentru Akim Petrovici.
Două cuvinte despre Akim Petrovici. Era un om cuminte ca o găină, de formaţie foaite veche, crescut în spiritul servilismului, şi cu toate acestea un om bun la suflet şi chiar plin de nobleţe. Era rus băştinaş din Petersburg, adică şi părintele său, şi părinţii părintelui său s-au născut, au crescut ŞA au slujit la Petersburg, şi n-au ieşit niciodată din oraş. Acesta e un tip cu totul aparte de ruşi. Ei aproape că habar * de Rusia, şi asta nici nu-i nelinişteşte. Tot cercul lor de interese se reduce ila Petersburg şi mai ales la locul unde au

serviciul. Toate preocupările lor se concentrează la un pre-ferans de câţiva bănuţi, la băcănie, şi la leafa lunară. Nu cunosc nici un obicei rusesc, nici un cîntec rusesc, afară de *Lucinuşka,* şi asta numai pentru că îl cîntă caterincile. De altminteri, există două semne esenţiale şi categorice după care

deosebeşti imediat pe un rus autentic de un rus din Petersburg. Primul semn constă în aceea că toţi ruşii din Petersburg, toţi fără excepţie, nu spun niciodată: *Peter-burgskie vedomosti,* ci [întotdeauna: *Akademiceskie vedo-mosti.* Al doilea semn, tot atât de esenţial, constă în aceea că rusul din Petersburg nu foloseşte niciodată cuvântul „gustare", ci spune întotdeauna *„fiîştik",* punând accentul în chip deosebit pe M. După aceste două semne fundamentale şi distinctive lîi 'deosebeşti negreşit întotdeauna : într-un cuvînt, e un tip cuminite şi definitiv format în ultimii treizeci şi cinci de ani. De altminteri, Akim Petrovici nu era cîtuşi de puţin prost. Să-l fi întrebat generalul ceva potrivit lui, i-ar fi răspuns şi ar fi întreţinut conversaţia, dar aşa era şi nedelicat din partea unui subaltern să răspundă la asemenea întrebări, cu toate că Akim Petrovici ardea Ide curiozitate să afle ceva mai multe amănunte despre adevăratele intenţii ale excelen-ţei-sale...

Ivan Ilici se lăsa tot mai mult furat de gînduri. în capul lui era o mare învălmăşeală şi, aşa distrat cum era, sorbea mereu din cupă, fără să^şi dea seama. Akim Petrovici îşi da toată silinţa să i-o şi umple de îndată. Tăceau amîndoi. Ivan Ilici începu să urmărească dansul, care în cufînd îl captivă întrucîtva. Deodată, ceva îi stîrni uimirea...

Dansul era /într-adevăr vesel. Aici oamenii dansau din toată inima, ca să se veselească şi chiar să-şi facă de cap. Dansatori iscusiţi erau foante puţini, dar şi cei lipsiţi de iscusinţă tropoteau aşa de vîrtos, încît i-ai fi putut crede tare dibaci. In fruntea tuturor se jemarca ofiţerul : îi plăceau îndeosebi figurile în care rămiînea singur, ca un fel de solist. Executîndu-le, se îndoia într-un chip uimitor : lung ca o prăjină, deodată se apleca tot într-o parte, încît ai fi zis că acu-acu are să cadă ; dar, făcînd pasul următor, se apleca brusc în partea cealaltă, tot în unghi ascuţit cu podeaua. Păstra în înfăţişarea lui o expresie din cele mai grave şi dansa foante convins că stârneşte uimirea tuturor. Un att cavaler a adormit la figura a doua alături de partşnera lui,

pentru că se îmbătase lirică înainte de cadril, aşa că respectiva doamnă trebui 'să continuie dansul singură. Un tînăr slujbaş, care dansase cu doamna cea cu eşarfă azurie toate figurile din cele cinci cadriluri din seara aceea, folosea mereu acelaşi truc : :rămînînd puţin im urma partenerei sale, îi apuca eşarfa de un colţ şi, trecînd vizavi, apuca din zbor să depună pe capătul eşarfei vreo douăzeci de sărutări. Doamna respectivă plutea înaintea lui, făaîndu-se că nu observă nimic. Studentul în medicină a executat într-adevăr un număr solo în mîini cu picioarele în sus, stîrnind admiraţia tuturor, tropote şi ţipete de plăcere. Pe scurt, toţi se simţeau cum nu se poate mai la largul lor. Ivan Ilici, aflat sub efectul şampaniei, începu să zîmbească, dar în sufletul lui se furişa puţin cîte puţin un fel de îndoială amară : desigur, îi plăcea dezinvoltura şi purtarea degajată, dorise şi chiar chemase din tot sufletul dezinvoltura asta atunci cînd toţi se dădeau îndărăt, şi iată că acum ea depăşiea anumite margini. O doamnă, bunăoară, îmbrăcată într-o rochie albastră de catifea, ponosită, cumpărată din a patra mînă, şi-a prins în figura a şasea ■ rochia cu bolduri aşa fel, încît părea că poartă pantaloni. Respectiva era Cleopatra Semionova, cea cu care puteai să faci orice, cum se exprimase cavalerul ei, studentul în medicină. Cît despre student, ce să mai vorbim : era curat Fokin [10]. Ei, cum vine asta ? Mai adineauri se dădeau îndărăt şi acum s-au emancipat aşa de repede ! Nu părea să se fi întîmplat nimic deosebit, totuşi trecerea asta era oarecum ciudată, prevestea ceva. Parcă uitaseră că pe lumea asta mai era şi Ivan Ilici. Fireşte, el era cel care rîdea primul cu hohote şi chiar se încumetase să aplaude. Akim Petrovici chicotea respectuos, ţinînd isonul generalului, şi făcea asta cu o vădită satisfacţie, fără a bănui că viermele îndoielii începuse să roadă inima excelenţei-sale.

—■ Dansezi foarte frumos, tinere, se văzu Ivan Ilici nevoit *să-i* spună studentului, în timp ce acesta trecu pe lângă dînsul, de îndată ce se sflîrşi cadrilul.

Studentul se întoarse brusc înspre el, fă,cu o strîmbătură şi, apropiindu-şi faţa de excelenţă la o distanţă nepermisă, îi trase un cucurigu în gura mare. Asta era prea de tot. Ivan Ilici se ridică de la masă. Fără a-i lua în seamă gestul, asistenţa izbucni în hohote de rîs, pentru că ţipătul cocoşului fusese uluitor de natural, iar strîmbătură cu totul surprinză-

toare. îvan îîici sta, încă nedumerit, cînd se înfăţişă Pseldo-nimov în persoană şi, înclrnîndu-se, îl pofti la masă. După el apăru şi maică-sa.

—■ înălţimea-vcastră, zise ea, ploconindu-se, faceţi-ne cinstea să luaţi din ce-avem...

— Eu... nu ştiu, zău... dădu să zică Ivan Ilici. Eu nu pentru asta... eu... mă pregăteam să plec...

într-adevăr, era cu căciula în mînă. Mai mult decît atît : chiar în clipa aceea, pe loc, îşi dădu cuviîntul de onoaine că va pleca imeidiat, neapărat, orice-ar fi, şi că nu va mai ră-mîne pentru nimic în lume, şi... rămase. îndată după aceea mergea iîn fruntea alaiului ce se îndrepta spre masă. Pseldo-nimov şi

maică-sa îi deschideau drumul, îl aşezară la locul cel mai de cinste ,şi lingă tacîmul lui apăru o altă sticlă neîncepută de şampanie. Avea dinainte *şi* un aperitiv : heringi şi vodcă. întinse mîna, -îşi umplu singur paharul uriaş şi-l dădu pe gît. Pînă atunci nu .mai băuse niciodată vodcă. Simţea că parcă se prăvale de pe un munte, că zboară şi zboară, că trebuie să se oprească, să se apuce de ceva, dar că n-are de ce.
într-adevăr, situaţia lui devenea tot mai critică. Mai mult decît atît ; era un iei de ironie a soartei. în răstimp de o oră, se întîmplase cu el Dumnezeu ştie ce. Cînd a intrat, era gata, ca ,să zicem aşa, să îmbrăţişeze toată omenirea şi pe toţi subalternii ; şi iată că nu trecuse 'decît un ceas, şi simţea, cu inima strânsă de durere, că-l detestă pe Pseldonimov, că îl blestemă, pe el şi pe nevastă-sa, cu nuntă cu tot. Mai mult: după mutra lui, chiar numai după ochii lui, vedea că şi Pseldonimov îl detesta, că se uita la el ca şi cum ar spune : „Cră-par-ai tu să crapi, 'blăstămatule ! Ce te-ai legat 'de mine ? !"... Toate astea le citea de mult în ochii lui.
Desigur că, chiar şi acum, cînd se aşeza la masă, Ivan Ilici ar fi lăsat mai degrabă să i se taie o mînă decît să recunoască sincer, nu atît în auzul tuturor, dar măcar în sinea lui, că aşa era într-adevăr. Nu venise încă momentul şi pe deasupra se şi statornicise un oarecare echilibru moral. Dar inima, inima... inima lui tînjea ! Se cerea să fie lăsată slobodă, să iasă la aer, să se ducă la odihnă. Căci prea era un om bun la suflet Ivan Ilici.
Ştia, doar, ştia foarte bine că trebuia să fi plecat de mult şi nu numai să fi plecat, dar chiar să fi fugit. Că totul a luat o altă întorsătură decît visase el adineaori acolo pe trotuar.
„De ce am venit *eu.* aici ? Am venit eu oare ca să mănînc şi să beau ?" se întreba, gustîmd din heringi. Ba chiar se contrazicea pe el însuşi. în sufletul lui îşi bătea în răstimpuri joc de prop.riul său act de eroism. Ajungea chiar să nu înţeleagă el însuşi de ce, la urma urmei, a intrat.
Dar cum era să plece ? Era cu neputinţă să plece aşa, fără să fi dus lucrurile pînă la capăt. „Ce-au să spună ? Că umblu haimana prin locuri deocheate. Chiar aşa o să îşi iasă dacă nu duc lucrurile pînă la capăt. Ce-au să zică, bunăoară, chiar mîine (pentru că, vezi bine, o să se afle peste tot) Stepan NikJforovici, Semion Ivanîci, ce-o să se zică prin birouri, la Schembel, la Şubin ? Nu, trebuie să plec aşa fel, încît toţi să înţeleagă de ce am venit, itrebuie să de explic scopul moral... Nu izbutea însă cu nici un chip să prindă momentul patetic potrivit. Nici măcar nu mă respectă, îşi zise în continuare. Ce-or fi vorbind de rîd aşa ? Sînt prea familiari, ca şi cînd ar fi lipsiţi de orice simţire. Da, de mult bănuiesc eu toată generaţia tînără că e lipsită de simţire. Trebuie să rămân orice-ar fi !... Pînă acum au dansat, la masă însă au să fie toţi grămadă... Am să le vorbesc despre problemele la ordinea zilei, despre reforme, despre măreţia Rusiei... las'că am să ştiu eu să le aprinid entuziasmul ! Da, poate că încă nu e totul pierdut... Poate că aşa se întîmplă întotdeauna în realitate. Dar cu ce să încep ca să le stîrnesc interesul ? Oare cum să procedez ? Zău dacă ştiu... Şi ce le-o fi trebuind lor, ce vor ei oare ?... îi văd rîzînd... Nu cumva or fi rîzînd de mine, Doamne ? Ge-'mi trebuie mie toate astea... de ce mă aflu aici, de ce nu ple'c, ce tot oi fi vrînJd oare ?"... Gîndind aşa, o ruşine adîncă şi insuportabilă îi rodea tot mai rău şi mai rău inima.
Dar 'lucrurile îşi urmau calea, ândămţuindu-se firesc.
Exact la două minute după ce s-a aşezat la masă, un gînd înspăimînitător puse stăpînire pe toată fiinţa lui. Simţi deodată că e îngrozitor de beat, adică nu aşa ca mai înainte, ci beat de-a binelea. De vină fusese paharul acela de vodcă băut după şampanie şi care îşi făcuse efectul imediat. Sim-

ţea cu toată făptura lui că-şi pierde definitiv puterile. Desigur, prinsese mult curaj, dar conştiinţa nu-i dădea pace şi-i striga într-una : „Nu e bine, nu e bine de loc, ba chiar e mai mare ruşinea !" Fireşte, gîndurile-i şovăielnice sub efectul alcoolului nu puteau să se opr&ască asupra unui singur punot : se dedublase, chiar palpabil. Pe de o parte, era plin de curaj, dornic de victorie, hotărît să sfarme piedicile şi avea încrederea nestrămutată că îşi va atinge ţelul. Pe de altă parte, se făcea simţită o dureroasă mâhnire ân suflet şi o puternică apăsare la inimă. „Ce-o să zică lumea ? Cum au să se sfîr-şească toate astea ? Ce-o să fie mîine, mîine, mîine ?"....
Simţise mai înainte, nedesluşit, că printre oaspeţi unii îi erau duşmani. „Probabil pentru că eram beat, cred, şi adineaori", şi-a zis el, chinuit de îndoieli. Acum, cînd s-a încredinţat într-adevăr, după semne ce nu puteau fi puse la îndoială, că avea cu adevărat duşmani la masa aceasta, ceea ce era sigur, îl apucă groaza.
„Pentru ce ? Pentru ce ?" se întreba.
La masă luaseră loc toţi cei vreo treizeci de oaspeţi, dintre care unii apucaseră să se îmbete turtă.

Ceilalţi manifestau o independenţă periculoasă, plină de nepăsare, ţipau, vorbeau în gura mare, rosteau toasturi premature, bombardau doamnele cu cocoloaşe de pîine. Unul, un individ şters, într-un surtuc slinos, de cum s-a aşezat la masă, a căzut de pe scaun şi a rămas aşa pînă la sfîrşitul cinei. Altul voia neapărat să se urce pe masă şi să rostească un toast, şi numai ofiţerul, apucîndu-l de poalele scurtucului, i-a potolit entuziasmul prematur. Era o masă de loc aristocratică, deşi fusese angajat un bucătar, un şerb din slujba unui general : răcituri, limbă de porc cu cartofi, pîrjoale cu mazăre, apoi friptură de gîscă şi, la urmă, blamanjele. Ca băutură s-a servit bere, vodcă şi vin de Xeres. Numai în faţa generalului era o sticlă de şampanie, ceea ce îl sili să-i toarne el însuşi lui Akim Petrovici care aici pierduse cu totul orice spirit de iniţiativă. Ceilalţi oaspeţi aveau pentru toasturi vin caucazian sau ce se nimerea. Masa era alcătuită din mai multe mese împreunate, 'printre care şi o masă de joc. Era acoperită cu mai multe feţe de masă, printre care una colorată de Iaroslavl. Oaspeţii se aşezaseră aşa fel, încît fiecare bărbat să aibă alături o doamnă. Mama lui Pseldonimov n-a vrut să se aşeze la masă, căci avea de lucru şi trebuia să dea
porunci. în schimb, şi-a făcut apariţia o figură feminină cu
0 înfăţişare pernicioasă, într-o rochie de mătase bătînd în roşu, cu o legătură petrecută pe sub bărbie, avînd în cap o scufie foarte înaltă. Asta eira mama miresei, care nu se arătase pînă atunci şi cane s-a învoit să vină la masă din odaia unde stătuse retrasă. Nu voise să vină mai înainte din pricina duşmăniei crunte pe care i-o purta mamei lui Pseldonimov j dar despre asta vom vorbi mai tîrziu. Doamna aceasta se uita la general cu o priviare rea, chiar ironică, şi avea aerul că tnu voia să-i fie prezentată. Fiinţa cu pricina i se păru lui Ivan Ilici extrem de suspectă. Afară de ea însă, şi alte feţe păreau suspecte, ceiea ce-l făcea fără voie suspicios şi neliniştit. Părea chiar că toţi aceştia ar fi complotat ceva, şi asta tocmai împotriva lui Ivan Ilici. Cel puţin aşa i se părea lui, lucru de care s-a convins tot mai mult cît a ţinut ospăţul. Părea periculos, bunăoară, un domn cu bărbiţă, un pictor cu apucături prea slobode ; acesta s-a şi uitat de cîteva ori la Ivan Ilici şii apoi, întoroîndu-se spre vecinul lui, i-a spus ceva în şoaptă. Altul, un student, era, e drept, beat turtă, totuşi părea după unele indicii suspect. Nu inspira încredere nici studentul în medicină. Pînă şi ofiţerul nu da deplină siguranţă. Dar mai duşmănos decît toţi se arăta colaboratorul *Tăciunelui,* pe a cărui faţă stăruia o expresie vădită de ură ; şedea răsturnat în scaun, mîindru din cale-afară, se uita la toţi cu aroganţă şi tot pufnea cu un aer foarte independent ! Şi cu toate că ceilalţi oaspeţi nu-l prea luau în seamă pe colaboratorul care publicase în *Tăciunele* numai patru versuri, de pe urma cărui fapt îşi şi dobîndise reputaţia de liberal, ba chiar se pare că nici nu-l agreau, atunci cînd lângă Ivan Ilici căzu deodată un cocoloş de pîine, destinat pare-se lui, era gata să-şi pună capul pe butuc că cel care expediase cocoloşul nu fusese altcineva decât colaboratorul *Tăciunelui*-
Toate acestea aveau, desigur, asupră-i un efect deplorabil.
Deosebit de neplăcut mai era şi o altă constatare : Ivan Ilici se convinsese de-a binelea că începe să pronunţe nedesluşit şi anevoie cuvintele, că ar vrea el să spună multe, dar
1 se încurcă limba în gură. Apoi constată că parcă pierde firul gîndurilor şi mai ales, pufneşte şi rîde tare tam-nesam, cînd nici n-ar avea de ce să xîdă. Starea aceasta îi trecu repede după ce dădu pe gît parcă din greşeală cupa de şam-

38

39

panie pe care şi-o turnase fără gînd s-o bea. După cupa asta mai că-i veni să plîngă. Simiţea că se lasă pradă unui sentimentalism din cele mai excentrice ; începea iarăşi să iubească. Să-i iubească pe toţi, chiar şi pe Pseldonimov, chiar şi pe colaboratorul *Tăciunelui.* Deodată, îi veni pofta să-i îmbrăţişeze pe toţi de faţă, să. uite totul şi să se împace. Mai mult : să le spună totul sincer, tot, tot, adică ce om bun şi cumsecade e el şi ce aptitudini admirabile are. Cum o să fie el folositor patriei, cum ştie el să amuze sexul slab şi, mai ales, cît e el de progresist, cu cit spirit umanitar e gata el să se coboare pînă la toţi, chiar şi pînă la cel mai de jos, şi, în sfîrşit, să le povestească sincer toate motivele care l-au îndemnat să se înfăţişeze nepoftit la Pseldonimov, să bea la el două sticle de şampanie şi să-l fericească cu prezenţa sa,
,,Adevărul, adevărul sacru înainte de toate, şi sinceritatea ! Am să-i cuceresc cu sinceritatea. Au să mă creadă, văd asta limpede ; se uită ei acum duşmănos, dar cînd am să le dezvălui totul, am să-i cuceresc fără doar şi poate. Au să-şi umple paharele şi au să bea în sănătatea mea cu exclamaţii de entuziasm. Ofiţerul, sînt sigur, o să-şi spargă paharul de un pinten. Ar putea chiar să strige ura ! Şi dacă ar vrea să mă arunce în sus ca husarii, nu m-aş împotrivi, ba ar fi chiar foarte bine. Pe mireasă am s-o sărut pe

frunte ; e tare drăguţă. Akim Petrovici e şi el un om foarte cumsecade. Psel-donimov, desigur, se va îndrepta mai tîrziu ; îi lipseşte, ca să zic aşa, lustrul monden... şi cu toate că, desigur, toată generaţia asta nouă e lipsită de delicateţă sufletească, 'totuşi., totuşi eu am. să le vorbesc despre menirea Rusiei în vremea noastră printre celelalte puteri europene. Voi pomeni şi de piohlema ţărănească, şi... *şi* toţi au să mă iubească, şi am să mă acopăr de glorie !..."
Viseile acestea erau, fireşte,, foarte plăcute ; neplăcut era că printre toate aceste speranţe trandafirii, Ivan Ilici a mai descoperit la el încă o însuşire surprinzătoare şi anume aceea de a scuipa. în orice caz, isaliva a început să "ţâşnească din gura lui cu totul împotriva voinţei sale. A observat lucrul acesta după Akim Petrovici, căruia i-a stropit obrazul şi care, idin respelot, nu cuteză să se şteargă de îndată. Ivan Ilici luă un şerveţel şi îl şterse el. Dar gestul i se păru numaidecât atât de stupid, atî't de deplasat, îndît amuţi, uimit. Akim Petrovici, deşi băuse, şedea ca opărit. Ivan Ilici îşi dădu

seama că îi vorbeşte de vreun sfert de ceas tpe o temă din cele mai interesante, dar Akim Petrovici, ascultîndu-l, nu numai că se simţea parcă stingherit, dar ise şi temea parcă de ceva. Pseldonimov, care şedea ou un scaun mai încolo, îşi întindea şi el gutui înspre dânsul şi, cu capul plecat pe o parte, trăgea cu urechea, cu o înfăţişare din cele mai neplăcute, într-adevăr avea aerul că îl păzeşte. Cuprinzând me-senii cu o privire, Ivan Ilici băgă de seamă că mulţi se uitau drept la el şi rtîdeau. Ceea ce era mai ciudat, era că asta nu-il stânjenea câtuşi de puţin, ci, dimpotrivă, mai sorbi o dată din cupă şi deodată vorbi în auzul tuturor :
— Am spus... începu el cît se poate de tare, i-am spus adineauri, domnilor, lui Akim Petrovici că Rusia... da Rusia... pe scurt, cred că vă daţi seama ce vreau să spun... Rusia, după convingerea mea adâncă, trece printr-o perioadă de u-umanitate...
■— U-umanitate ! se auzi de la celălalt capăt al mesei.
— U-u!
— Iu-iu !
Ivan Ilici se opri. Pseldonimov se ridică de pe scaun şi se uită să vadă cine a strigat. Akim Petrovici clătină din cap pe 'furiş,, vitînid parcă să-i îndemne pe oaspeţi să se cuminţească. Ivan Ilici observă foarte bine gestul, dar, făcînd un efort, îl trecu sub tăcere.
— Umanitate ! stărui. Adineaori... adineaori îi spuneam lui Ivan Niki-ki-forovici... da... că... că înnoirea stărilor de lucruri, ca să zic aşa...
— Excelenţă ! strigă cineva de la celălalt capăt al mesei.
— Ce doriţi ? răspunse Ivan Ilici, străduindu-se să-şi dea seama cine l-a strigat.
— Nimic, excelenţă, m-a luat gura pe dinainte. Continuaţi ! Con-ti-nuaţi ! se auzi iarăşi vocea aceea.
Pe Ivan Ilici îl trecu un fior.
—' înnoirea acestor stări de lucruri, ca să zic aşa...
—• Excelenţă i strigă din nou vocea.
— Vă rog ?
— Să trăiţi !
De data aceasta Ivan Ilici nu .se mai putu stăpâni, îşi întrerupse cuvântarea şi se întoarse înspre omul -oare tulburase ordinea şi-l ofensase. Era un student tinerel de tot, beat turtă, şi care dădea colosal de mult de bănuit. De mult

tipa ei şi chiar spărsese un pahar şi doua farfurii, susţinînd cum că aşa s-ar cuveni la o nuntă. în momentul în care Ivan Ilici se întoarse spre el, ofiţerul îl luase în focuri pe zurbagiu.
— Ce urli aşa ? Ieşi afară !
— Nu e vorba de dumneavoastră, excelenţă ! Continuaţi! strigă stuidentul, înveselit, răsturnat în scaun. Continuaţi, vă ascult şi sînt foarte, foarte mulţumit! Lăud-a-abil ! Lăud-a-abil!
— E beat puştiul! îi şopti Pseldonknov.
— Văd că e beat, dar...
— Aim apus eu aidineaori o anecdotă amuzantă, excelenţă ! începu ofiţerul. Despre un locotenent de la noi, care vorbea exact aşa cu şefii săi; ei bine, dîn'sul îl imită pe locotenentul acela. La fiecare cuvîrut al comanidantulaii, spunea mereu : lăuda-a^bil, lăuda-a-abil! Pentru treaba asta l-au dat afară din serviciu iacum vreo zece ani.
— Care locotenent ?
— Unul de la noi din unitate, excelenţă ; l-a apucat nebunia elogiilor, la început l-au luat cu binişorul,

pe urmă l-au băgat la arest... Comandantul îl sfătuia prieteneşte să-şi vină în minţi, dar el i-o întorcea mereu : lăuda-a-abil lăuda-a-abil ! Ceea ce e curios e că era un ofiţer plin de curaj, un bărbat înalt şi voinic. Au vrut să-l dea în judecată, dar au băgat de seamă că e nebun.
— Care va să zică... un ştrengar. Pentru nişte ştrengării nu era cazul să se arate atît de sever cu el... Eu, în ce mă priveşte, sînt gata să iert...
— S-a făicut expertiză medicală, excelenţă.
— Cum, i-au făicut autopsia ?
—■ Vai de mine ! Doar era în viaţă !
O explozie violentă şi aproape generală de rîs se iscă printre musafiri, care pînă atunci stătuseră cuviincioşi. Ivan Ilici se îăcu foc şi pară.
—• Domnilor, domnilor ! strigă, aproape fără să se bilbîie, îmi dau foarte bine seamia că nu se face autopsia unui om în viaţă. îmi închipuiam că, înnebunind, nu mai era viu... adică a murit... adică, vreau să spun... că dumneavoastră nu mă iubiţi... Eu însă vă iubesc pe toţi... da, şi îl iubesc pe Por... pe Porfiri... Mă umilesc vorbind în felul acesta...
In clipa aceea, o salivă colosală ţîşni din gura lui Ivan Ilici şi căzu pe faţa de masă, înitr-un loc din cele mai în văzul tuturor. Pseldonimov dădu să şteargă scuipatul cu un şer-

veţel. Această din urmă catastrofă îl dădu gata pe Ivan Ilici.
— Domnilor, asta-i prea de tot ! strigă desperat.
— Aşa e omul la beţie, excelenţă, spuse din nou Pseldonimov.
— Porfiri ! Văd că voi... taţi... da! Vreau să spun că sper... da, vă conjur pe toţi să-mi ispuneţi cu oe m-ain umilit ?
Ivan Ilici era gata să plîngă. ■— Excelenţă, vă rog !
— Porfiri, ţie îţi vorbesc... Spune-mi, dacă am venit... da... da, la nuntă, urmăream un scop. Voiam să dau un imbold moral... şi voiam ca lucrul acesta să se simtă. Vă întreb pe toţi : m-am umilit mult în ochii dumneavoastră ori nu ?
Tăcere mornimtală. Da, tăcere mormîntală, şi încă după o întrebare aşa de categorică. „Ce-aş putea, ce-aş putea să le strig măcar în clipa asta ?" îl fulgeră gîndul pe exoelenţa-sa. Oaspeţii, însă, schimbau numai priviri între ei. Akim Petro-vici şedea mai mult mort deoît viu, în vreme ce Pseldonimov, mut de groază, tot repeta cumplita întrebare pe care şi-o pusese de mult:
„Ce-iam să păţesc pentru toate astea mîine ?" Deodată, colaboratorul *Tăciunelui,* beat de-a binelea, dar care pînă atunci tăcuse posac, se întoarse drept spre Ivan Ilici şi cu ochii .scînteietori îi răspunse în numele tuturor :
— Da, strigă el cu un glas ca de tunet. Da, v-aţi umilit, da, sînteţi un retrograd... Re-tro-grad !
—• Tinere, ia seama, ca să zic aşa, cu cine vorbeşti 1 strigă, furios, Ivan Ilici, sărind din nou de pe scaunul său.
— Cu dumneavoastră, şi apoi nu sînt tînăr... Aţi venit aici să vă fandosiţi si să vă faceţi popularitate.
— Pseldonimov, ce-i asta ? strigă Ivan Ilici.
Dar Pseldonimov sări în sus aşa de îngrozit, încît încremeni locului fără să ştie ce să facă. Oaspeţii înlemniră şi ei pe scaunele lor. Pictorul şi Studentul aplaudau şi strigau : „Bravo ! Bravo !"
Colaboratorul continua să ţipe cu o furie nestăpînită :
— Da, aţi venit să vă lăudaţi cu umanitatea dumneavoastră. Ne-aţi stricat cheful la toţi. Aţi băut şampanie şi nu v-aţi gîndit că ea e mult prea scumpă pentru un slujbaş cu o leafă de zece ruble ,pe lună, şi bănuisse pă sînteţi unul din

IKJlifr
acei şefi care rîvnesc la nevestele tinere ale subalternilor lor ! Mai mult decât atât, sînt convins că dumneavoastră susţineţi concesiunile... Da, da, da !
— Pseldonimov, Pseldonimov ! strigă Ivan Ilici, întinzînd mâinile spre el. Simţea că fiecare cuvânt al colaboratorului era ca un pumnal înfipt în inima lui.
—■ Imediat, excelenţă, fiţi pe pace ! strigă energic Pseldonimov şi, zicînd acestea, se repezi la colaborator, îl apucă de guler şi-l trase de la masă. Nici nu te-ai fi aşteptat la atîta forţă fizică la slăbănogul acela de Pseldonimov. Dar colaboratorul era beat criţă, pe când Pseldonimov era cu totul treaz. Aipoi îi dădu cîţiva pumni în spate şi-l aruncă pe uşă afară.
— Sînteţi toţi nişte nemernici ! strigă colaboratorul. Chiar mâine am să vă lîncondeiez pe toţi

în *Tăciunele...*
Toţi săriră de pe locurile lor.
—i Excelenţă, exjcelenţă ! strigau într-un glas Pseldonimov, maică-sa şi câţiva oaspeţi, îmbulzindu-se în jurul generalului. Excelenţă, linişitiţi-vă.
— Nu, nu ! ţipa generalul. Sînt distrus... eu am venit.,, eu voiam, ca să zic aişa, să botez... Şi în schimb iată, iată !...
Se lăsă pe scaun ca şi cum şi-ar fi pierdut cunoştinţa, îşi puse amândouă m'îinile pe masă şi îşi placă capul peste ele, drept în farfuria cu blamanjele. Nici nu mai e nevoie să descriem groaza icare i-a cuprins ipe itoţi. Se ridică apoi îndată, vrînd parcă să plece, se clătină, se împiedică de piciorul scaunului, ise prăbuşi pe podea dît era ide lung şi începu să sforăie.
Aşa se întâmplă cu oamenii care nu obişnuiesc să bea, atunci cînd se îmbată. îşi păstrează luciditatea pînă la limită, pînă în ultima clipă, şi apoi se prăbuşesc deodată, ca seceraţi. Ivan Ilici zăcea pe duşumea fără cunoştinţă. Pseldonimov se apucă cu mâinile de păr şi înlemni aşa. Oaspeţii începură să plece zoriţi, comentînd fiecare în felul său întâmplarea. Se făcuse aproape ceasurile trei din noapte. Situaţia lui Pseldonimov se înfăţişa mult mai rău decît s-ar fi putut închipui, cu toate că şi momentul acesta era el singur oribil. Să-l lăsăm o vreme pe Ivan Ilici zăcînd pe jos şi pe Pşelidpnimov proţăpit în faţa lui, şmulgîndu-şi dis»

perat părul, şi să dăm câteva lămuriri despre persoana lui Porfiri Petrovici Pseldonimov.
Nu mai departe decît cu o lună înainte de a se însura era cu totul pierdut. Era de fel din provincie, unde tătîne-su avusese cîndva o slujbă şi unde a şi murit în timp ce era dat ân judecată. Qînid, cu vreo cinci luni lînainte de însurătoare, Pseldonimov, care de un an întreg murea de foame la Petersburg, a căpătat slujba aceea de zece ruble, a înviat şi trupeşte şi sufleteşte, dar curând după aceea s^a lăsat iar doborît de viaţă. Din familia Pseldonimovilor mai rămăseseră pe lume doi, el şi maică-sa, care .părăsise provincia după moartea bărbatului său. Mama şi fiul se prăpădeau amândoi, doborîţi de ger, mâncând ce le cădea la îndemână. Exau zile cînd Pseldonimov se ducea cu cana la Fontanka, după apă, ca să bea acolo. Căpătând o slujbă, s-a instalat cu chiu, cu vai, împreună cu maică-sa, într-un cotlon cu chirie. Ea s-a apucat să apele rufe, iar el a tot strâns bani vreme de vreo patru luni ca să-şi cumpere o pereche de cizme şi un pal-tonaş. Şi câte necazuri a mai îndurat el la birou. Venea şeful la el şi-l întreba dacă a mai dat pe la baie. Se spunea despre el că i s-ar fi cuibărit păduchii după gulerul mundirului. Dar Pseldonimov era tare de fire. Părea a fi un om umil şi liniştit, făcuse foarte puţină şcoală şi nu-l auzeai aproape niciodată vorbind. N-aş putea spune cu precizie dacă obişnuia să mediteze, să-şi făurească felurite planuri şi sisteme, să viseze şi el la ceva, în Schimb stăruia în el o hotărîre fermă, instinctivă şi inconştientă de a răzbi şi a ieşi din situaţia precară în care se afla. Avea o perseverenţă de furnică : la furnici, dacă le strici cuibul, ele se apucă îndată să-l facă la loc, dacă li-l strici iarăşi, din nou se apucă să-l refacă şi tot aşa, neoisteniit. Era o fiinţă aşezată şi care trăgea la casa ei. Ii sta scris în frunte că îşi va croi un drum, că îşi va făuri un cuib şi poate va mai pune şi bani deoparte. Pe lumea asta, singură maică-sa îl iubea, şi-l iubea cum nu se mai poate. Era o femeie hotărîtă, neobosită, muncitoare şi totodată bună la suflat. Poate că ar mai fi trăit ei aşa, acolo unde stăteau, vreo cinci sau şase ani, pînă s-ar mai fi schimbat lucrurile, dacă n-ar fi dat paste consilierul titular Mlekopi-taev, acum ieşit la pensie, care fusese casier undeva în pio-vincie, iar în ultima vreme se stabilise şi se aranjase la Petersburg cu familia. îl cunoştea pe Rseldonimov şi-i fusese

Cândva îndatorat lui taică-su. Avea ceva bânişori ; puţini, fireşte, dar avea. Citi avea cu adevărat nu ştia nimeni, nici nevastă-sa, nici fiică-sa cea mare, nici neamurile. Avea două fete şi cum era un aiurit, un beţivan, un tiran în casa lui şi pe deasupra un om bolnav, i-a venit în minte aşa, tam-nesam, s-o mărite pe una din fete cu Pseldonimov : „Las' că-l cunosc eu, taică-su era un om de treabă şi fecioru-su o să fie şi el om bun". Mlekopitaev ce voia aia făcea ; zis şi făcut. Era un despot tare ciudat. îşi petrecea cea mai mare parte din vreme stînd într-un jilţ, căci picioarele nu-'l mai slujeau de pe urma unei boli, ceea ce însă nu-l împiedica să tragă la imăsea. Zile întregi bea şi înjura. Era un om rău şi simţea nevoia să tortureze necontenit pe cineva. în acest scop ţinea La el cîteva rude îndepărtate : o soră de-a lui, bolnavă şi certăreaţă, două surori ale nevesti-si, rele şi limbute şi ele, precum şi o mătuşă bătrână, care îşi rupsese cîndva o coastă. Mai ţinea şi o nemţoaică rusificată, pentru iscusinţa cu care ştia ea să-i ispună poveşti din O *mie şi una de nopţi.* Marea lui plăcere era să le facă zile fripte la toate nenorocitele astea, cărora Ue dădea de mîncare, să le ocărăscă într-una cu vorbe din cele mai urâte, cu

toate că ele, laolaltă cu ne-vastă-tsa, care s-a născut cu durere de dinţi, nu îndrăzneau nki să crâcnească în ţaţa lui. Le făcea să se certe, umbla cu bîrfeli, şi vâra zâzanii între ele, şi pe urmă rîdea cu hohote şi se bucura, văzîndu-le cum sînt gata să se ia la bătaie. S-a bucurat mult 'dnid fiică-sa cea mare, care a îndurat vreo zece ani mizerie cu bărbatu-su, un ofiţer, şi, în sfîrşit, a rămas văduvă, s-a mutat la el cu cei trei copii, mici şi bolnavi, pe care-i avea. Bătrînul nu putea să-i sufere pe copiii ei, dar fiindcă, o dată cu apariţia lor a sporit materialul cu care putea face experienţele lui zilnice, s-a arătat foarte mul-ţumit. Toată liota asta de femei furioase şi de copii bolînzi se înghesuiau împreună cu tiranul lor în casa de bîrne din Petersburgskaia-storonia, mîncau pe sponca, pentru că bătrî-nul era zgârcit şi dădea bani cu ţîrîita, cu toate că el personal nu se lipsea de rachiu, şi dormeau pe apucate, fiindcă bă-trînul suferea de insomnie şi cerea să-l distreze. Pe scurt, toate fiinţele astea duceau un trai de mizerie şi îşi blestemau soarta. în vremea aceea a şi pus Mlekopitaev ochii pe Pseldonimov. îl impresionase nasul lui lung şi înfăţişarea-i smerită. Fiică-sa cea mică, o făptură plăpândă şi nearătoasă, tdc-

mai împlinise şaptesprezece ani. Cu toate că fusese **dată** oîndva la şcoala nemţească, nu s-a ales aproape cu nimic de acolo, decât că abia a învăţat să buchisească. Apoi a crescut scrofuloasă şi slăbănoagă sub ameninţarea eîrjei părintelui ei olog şi beţiv, în sodomul de bîrfeli şi zâzanii din casă. Prietene nu a avut niciodată, aşa cum nu avea nici minte. Voia de mult isă ;se mărite. De 'faţă cu oamenii era zgârcită la vorbă ; acasă, lingă maică-sa şi femeile care mîncau pîinea lui tătîne-su, era tare rea şi arţăgoasă. îi plăcea, mai ales, să ciupească şi să dea bobîrnace capiilor sorâ-si, şi să-i pî-rască atunci cînd şterpeleau zahărul şi pîinea, din care pricină între ea şi soră-sa mai mare stăruia o ceartă necontenită şi neîmpăcată. Bătrînul i-a oferit-o el singur lui Ps'eDdonimov. Acesta, oricît de rău o ducea, tot a cerut timp ca să se gândească, şi a stat, cu miaiică-sa împreună, mult în cumpănă. Vezi însă că logodnica primea de zestre casa, care, cu toate că era de bîrne, cu toate că avea un singur cat şi era cam prăpădită, tfăcea totuşi ceva parale. Pe deasupra, se mai dădeau şi patru sute de ruble ; cînd era să strîngă el atîta bănet ?! „De ce îmi iau eu om lîn casă ? striga despotul beţivan, întîi şi-ntîi pentru că m-ain săturat să văd numai muieri. Vreau ca şi Pseldonimov să joace aşa cum i-oi cânta eu, pentru că sînt binefăcătorul lui. în al doilea rînd, de-aia îl iau pentru că nu vreţi voi şi vă e necaz. Ei bine, fac asta ca să vă iac \în ciudă. Ce-am zis, aia Jac ! Iar tu,. Porfirka, s-o baţi cînd ţi-o .fi nevastă, că are în ea din născare şapte draci. Am să-ţi dau un retevei ca să-i goneşti pe toţi..."

Pseldonimov tăcea, dar hotărîrea lui fusese luată. El şi cu maică-şa au fost primiţi în casă încă înainte de nuntă, îmbăiaţi, imbrăeaţi şi încălţaţi, şi li s-au dat şi bani pentru nuntă. Bătrînul îi proteja, poate tocmai pentru că toată familia avea necaz pe ei. Bătrâna Pseldonknova i-a plăcut chiar, aşa că se abţinea să-i facă mizerie. De altfel, pe Pseldonimov l-a pus să joace cazaciocul încă cu o săptămînă înainte de nuntă. „Ei hai, destul ; voiam numai să văd dacă nu-ţi iei nasul la purtare de faţă cu mine", i-a zis la sfârşitul jocului. Bani de nuntă a dat taman cît să ajungă şi a poftit toate neamurile şi pe toţi cunoscuţii săi. Din partea lui Psel-donimov erau numai colaboratorul *Tăciunelui,* şi Akim Pe-trovici, ca oaspete de onoare. Pseldonimov ştia foarte bine că logodnica sa nu-l poate suferi şi că ea ar fi vrut tare

mult să se mărite cu ofiţerul, şi nu cu el. Suporta însă totul, căci aşa se înţelesese cu maică-sa. Toată ziua nunţii şi toată seara, 'batonul a ţinut-o numai în înjurături şi a băut. Cu prilejul nunţii, toată familia s-a înghesuit în odăile din fund, într-o atmosfera infectă. Odăile din faţă erau rezervate pentru bal şi pentru ospăţ. In sfîrşit, cînd a adormit bătrînul, beat mort, pe la ceasurile unsprezece, mama miresei, foarte supărată în ziua asta pe mama lui Pseldonimov, s-a decis să-şi schimbe mînia în bunăvoinţă şi să vină la bal şi la masă. Apariţia lui Ivan llici a dat totul peste cap. Mlekopitaeva s-a fîstîcit şi i-a luat la ocări pentru că n-a prevenit-o că a fost invitat şi un general în persoană. Au căutat ei s-o încredinţeze că a venit nepoftit, dar ea era aşa de proastă, încît nu voia să creaidă. Se cerea să se servească şampanie. Mama lui Pseldonimov mai avea o singură rublă. Pseljdoni-mov —■ nici un ban. Trebuiră să se închine scorpiei aceleia de Mlekopitaeva şi să-i ceară bani pentru o sticlă, apoi pentru alta. Ca s-o convingă, i-au înfăţişat viitorul relaţiilor lui din serviciu, cariera ce-l aştepta. Pînă ,1a urmă, a dat din banii ei, dar l-a făcut pe Pseldonimov să bea astfel un pahar de „fiere şi oţet", că, repezindu-se în mai multe rînduri în odăiţa unde era pregătit paitul nupţial, se prindea cu mîimle de păr şi se arunca cu capul în aşternutul destinat unor desfătări paradisiace, tremurînd tot ide furie neputincioasă. Da, Ivan llici nu ştia ce au costat cele două sticle de şampanie „Jackson" băute de el în seara asta. Mare a fost groaza lui Pseldonimov, mîhnirea şi chiar desperarea, când chestia cu Ivan llici s-a sfiirşit într-un chip

atît 'de neaşteptat ! Altă bătaie de cap ; îl aşteptau poate, pe toată noaptea, ţipetele şi lacrimile capricioasei mirese, şi reproşurile neamurilor ei ne-roade. Şi aşa îl durea capul, şi aşa ceaţa şi bezna îi perdeluiau ochii. Acum, poftim că Ivan llici avea nevoie de ajutor ; trebuia să-i caute la ceasurile trei dimineaţa un doctor sau o caleaşca ca să-l ducă acasă ; neapărat o caleaşca, pentru că, în starea în care se afla şi dat fiind cine era, nu putea fi dus cu o birjă. Dar de unde să ia bani pentru caleaşca ? Mlekopitaeva, furioasă că generalul nu i-a adresat nici măcai două vorbe şi nici nu s-a uitat la ea în timpul mesei, declară că n-are nici un ban. Poate că într-adevăr nici nu avea. De unde să ia ? Ce să facă ? Da, avea de ce şă şe apuce de păr !

între timp, Ivan llici fu transportat pînă una alta pe canapeaua de piele din sufragerie. Cît s-au str'îns mesele, Pseldonimov s-a zbătut să facă rost de bani, a încercat chiar să se împrumute de la slugi, dar n-a găsit la nimeni. A îndrăznit să-l deranjeze pe Akim Petrovici, care rămăsese mai mult defcît alţii. Dar acesta, deşi era un om bun la suflet, auzind de bani, se arătă atît de nedumerit şi chiair atît de speriat, încît a lăsat să-i scape nişte vorbe urîte cu totul neaşteptate.

— Altă dată cu toată plăcerea, bolborosi, dar acum... zău, te rog să mă ierţi...

Şi, luîndu-işi căciula, s-a grăbit să iasă. Singur tînărul acela de treabă, care vorbise despre cartea de vise, s-a dovedit a ifi bun de ceva, dar şi acesta nelalocul său. Rămăsese şi el mai mult decît alţii, punîmd la inimă nenorocirile lui Pseldonimov. Pînă la urmă, Pseldonimov, maică-sa şi tînărul acesta ţinură sfat şi hotărîră să nu trimită după doctor, ci mai bine să itrimită după o cialeaşică şi să-l ducă pe bolnav aleasă, iar pînă la venirea caleştii să incerte unele remedii caisnice, ca, de pil/dă, să-i ude tîmiplele şi capul cu apă rece, să-i pună gheaţă la ceafă şi altele. Treaba asta s-a apucat s-o facă mama lui Pseldonimov. Tînărul a fugit să caute o caleaşca. Cum la ora asta în cartier nu mai găseai nici măcar o birjă, s^a dus undeva departe la un han şi i-a trezit pe birjari. Au început să se tocmească ; birjarii ziceau că, la ora asta, ,şi cinci ruble e puţin pentru o caleaşca. Se învoiră totuşi cu trei rubile. Dar atunci cînd tînărul sosi cu caleaşca, pe la ceasurile patru, Pseldonimovii îşi stihimbaiseră de mult hotărîrea. Ivan llici, care încă nu-şi venise în fire, era atît de bolnav, atâta gemea şi se zvîrcolea, că în starea în care se afla era cu neputinţă şi chiar primejdios să fie transportat acasă. „Ce-o să mai iasă şi din asta ?" îşi zise, cu totul descumpănit, Pseldonimov. Ce era de făcut ? Acum se punea altă problemă. Dacă îl opreau pe bolnav aici, unde să-l ducă şi unde să-l culce ? în toată casa erau numai două paturi : unul foarte mare, dublu, în care dormeau bătrînul Mlekopitaev şi consoarta lui, şi altul nou, din imitaţie de nuc, tot dublu, destinat tinerilor căsătoriţi. Toţi ceilalţi locatari, sau mai bine zis toate celelalte locatare ale casei dormeau pe jos, claie peste grămadă, pe nişlte saltele de puf, fărute în parte ferfeniţă şi stîlcilte, cu totul ponosite, care şi ele abia le ajungeau. Unde să-l pună pe bolnav ? O saltea

de pui poate s-ar mai fi găsit, dar unde şi pe ce s-o pună? Puteau s-o pună în salon, deoarece camera aceasta era cea mai depărtată de bîrlogul familiei şi avea intrare separată. Dar pe ce s-o pună ? Pe scaune ? Se ştie că pe scaune li se aşterne numai liceenilor cind vin acasă în noaptea de sîm-băltă spre duminică, or pentru o persoană ca Ivan Ilici asta ar fi însemnat o mare lipsă de respect. Ce-ar zice el a doua zi, văzîndu-se culcat pe scaune ? Pseldonimov nici nu voia să audă de una ca asta. Nu rămînea decît .să-l iducă în patul nupţial. Patul acesta, aşa cum am mai spus, se afla într-o miică odăiţă, chiar lîngă sufragerie. Avea pe el o saltea mare, nou-nouţă, rufăria de pat curată, patru perne de percal roz, în feţe de muselină cu volane. Plapuma era de atlaz, de culoare roz, cusută cu model. Dintr-un inel de aur aflat deasupra atiîrnau perdeluţe de muselină. Pe scurt, totul era aşa cum se cuvine şi oaspeţii, care poposiră aproape cu toţii in 'dormitor, îi lăudaseră aranjamentul. Mireasa, cu toate că nu-l putea suferi pe Pseldonimov, a venit pe aici de cî-teva ori în cursul serii, mai ales pe furiş, ca să se uite. Care i-a fost indignarea şi mînia când a aflat că în patul ei nupţial vor să-l pună pe bolnavul care suferea, pare-se, de pînte-căraie. Mămiţica miresei a încercat să-i ţină partea, drăcuind şi făgăduind să se plângă a doua zi lui bărbatu-su, dar Pseldonimov s-a arătalt tare şi şi-a impus hotărîrea : Ivan Iliici fu transportat ,în dormitor, iar tinerilor căsătoriţi li se aşternu pe scaune, în salon. Mireasa scîncea, gata să sară la oricine, dar nu cuteză să nu se supună : cunoştea foarte bine cîrja lui tătîne-su şi ştia că a doua zi el avea să-i ceară neapărat o anumită socoteală amănunţită. Ca s-o mai liniştească, se aduseră în salon plapuma roz şi pernele cu feţe de muselină. Chiar atunci a venit şi tînărul cu caleaşca ; aflând că nu mai e nevoie de caleaşca s-a speriat grozav. Trebuia să plătească şi el n-avusese un gologan de cînd se ştia. Pseldonimov se declară falit. încercară să-l înduplece pe birjar, dar acesta ■făcu gălăgie, şi chiar începu să bată în obloane. N-aş putea spune amănunţit cu ce s-a

sfîrşit tărăşenia asta. Se pare că ■tînărul a plecat ca ostatec cu caleaşca în cartierul Peski, în strada Rojdestvenskaia, unde avea de gînd să-l trezească pe un student care înnoptase la nişte cunoscuţi de-ai săi şi să încerce să ia bani de la el, dacă o avea. Se făcuse ceasul cinci cînd tinerii căsătoriţi ifură lisaţi singuri îşi încuiaţi în

salon. La câpătîiul bolnavului a rămas pentru toată noaptea mama lui Pseldonimov. S-a aciuat pe jos, pe un covoraş, şi s-a învelit cu şuba, dar de dormit nu putea să doarmă, pentru că trebuia să se scoale din clipă în clipă : Ivan Ilici avea un cumplit deranjament de stomac. iPseldonimova, care era o femeie curajoasă şi generoasă, l-a dezbrăcat ea singură, a scos toate hainele de pe el, îl îngrijea ca pe propriul ei fiu şd toată noaptea a tot scos afară, prin coridor, vasul de trebuinţă, aducîndu-l pe urmă înapoi. Şi totuşi nenorocirile acestei nopţi erau departe de a se fi sfîrşit.

Nu trecură bine zece minute după ce tinerii căsătoriţi fură încuiaţi şi lăsaţi singuri în salon, cînd deodată se auzi un ţipăt sfâşietor, departe de a fi un ţipăt de bucurie, pentru că era de-a binelea lugubru. Ţipătul, repetat, fu urmat de un zgomot, de trosnete ca şi cînd ar fi căzut nişte scaune, şi într-o clipită, în odaia încă cufundată în întuneric, dădu buzna gloata întreagă de femei, mai mult dezbrăcate, ţipînd de spaimă. Femeile acestea erau : mama tinerei căsătorite, sora ei mai mare, care îşi lăsase singuri în tot acest răstimp copiii bolnavi şi cele trei mătuşi j venise şontîc-şontiîc chiar şi cea cu coasta ruptă. Era de faţă pînă şi bucătăreasa, pînă şi nemţoaica aceea cate spunea poveşti şi de sub care fusese smulsă cu de-a sila, pentru tinerii căsătoriţi, propria ei saltea de puf, cea mai bună din casă, singura ei avere. Toate femeile astea respectabile şi agere se furişaseră de vreun sfert de ceas Idin bucătărie, pe coridor, în vîrful picioarelor, şi trăgeau cu urechea din antret, roase de cea mai inexplicabilă curiozitate. între timp, cineva aprinse la repezeală o luminare şi tuturor li se înfăţişă o privelişte neaşteptată. Scnu-nele, care nu putuseră suporta dubla greutate şi care susţineau salteaua largă numai din margini, se deplasaseră şi salteaua căzuse între ele pe jos. Mireasa se smiorcăia, furioasă, cumplit de revoltată. Pseldonimov, cu moralul zdrobit, stătea ca un criminal prins iîn flagrant delict. Nici măcar nu încerca să se apere. Din toate părţile se auzeau exclamaţii îşi ţipete scurte. Auzind zgomot, a venit fuga şi mama lui Pseldonimov, dar de data aceasta mămica miresei s-a dovedit a fi mai tare. Mai întîi l-a acoperit pe Pseldonimov de reproşuri ciudate şi în cea mai mare parte nedrepte, de feluil acesta : ,,Ce

bărbat mai eşti tu, măi omuie, după asta t După aşa ruşine, măi omule, nu mai eşti bun de nimic !" etc, iar la urmă, apucîndu-şi frica de mînă, o luă de lingă bărbatu-su îşi o duse la ea, luînid asupră-şi răspunderea 'de ia ida a doua zi socoteală aprigului părinte. După ea placară toate celelalte femei, dînid din cap şi minunându-se. Cu Pseldonimov râmase numai maică-sa, încercând să-l consoleze. Dar el o alungă îndată de lângă ,dînsul.

Nu-i ardea lui de consolări. Se tîrî pînă la canapea şi se aşeză, cufundai în gânduri negre, aşa cum era, desculţ şi numai în cămaşă şi indispensabili. Gândurile i se învălmăşeau în cap. în răstimpuri, cuprindea cu privirea, parcă maşinal, odaia aceasita unde nu idemulit încă ise zbenguiau dansatorii şi unde mai plutea :în aer fum de iţigară. Pe podeaua murdară ca vai de lume se mai lăfăiau mucuri de ţigări şi hîrtii de învelit bomboane. Ruinele patului nupţial şi scaunele răsturnate stăteau mărturie a deşertăciunii celor mai frumoase si mai întemeiate speranţe şi vise pământeşti. Stătu aşa aproape un ceas. (Prin cap i se perindau gânduri grele, ca bunăoară ce-l aşteaptă aicum lia serviciu. Îşi dădu seama, chinuit de 6uierinţă, că Itrebuie să-şi schimbe neapărat slujba, că după toate cele ce s-au îritirmplat an seara asta nu mai poate rămâne la vechea islujbă. Se gîndea şi 'la Mlekoipitaev, care chiar a doua zi, cu «siguranţă, îl va pune iarăşi să joace cazaciocul, ca să-i încerce supunerea, îşi dădu seama de ase-menea, că deişi Mlekopibaev a dat cincizeci de ruble pentru ziua nunţii, care s-au cheltuit pînă la icel din urmă ban, nici nu s-a .gândit să-i dea cele patru sute de ruble de zestre, nici vorbă de aşa ceva. Şi apoi nici în ce priveşte casa nu se făcuseră actele de trebuinţă. Se mai gîndea şi la nevasită-sa, care l-a părăsit în cel mai critic moment din viaţa lui, şi la ofiţerul acela înalt icare s-a lăsat ântr-un genunchi dinaintea neveste-lsi. Băgase de Seamă asta. Se gîndea la cei şapte draci care zăceau ân soţia lui, aşa cum dăduse mărturie însuşi părintele iei, ;şi la reteveiul pregătit pentru alungarea lor... Desigur, se simţea ân puteri să îndure multe, dar soarta îi jucase până la urmă asemenea renghiuri, iîncît, în definitiv, putea să se şi îndoiască de puterile sale.

Aşa se tînguia Pseldonimov. între timp, mucul de luminare începuse isă se stingă. Lumina lui pîlpîia, căzînd drept pe profilul lui Pseldonimov, i-l întipărea în proporţii mărite pe

perete, cu gâtul lung, cu nasul coroiat şi cu două smocuri de păr atîrnîndu-i pe frunte şi la ceafă. în sfîrşit, simţind aerul proaspăt al dimineţii, se ridică, cu sufletul rebegit şi amorţit, se tîrî pînă la salteaua ce zăcea între scaune şi, fără-a îndrepta nimic, fără a stinge mucul de luminare, fără măcar a-şi pune o pernă sub cap, se strecură de-a buşilea în aşternut şi se cufundă într-un somn greu, ca de plumb, aşa cum de bună seamă e somnul celor osândiţi

să fie a doua zi biciuiţi.
Pe de altă parte, ce oare B-ar fi putut asemui şi cu cumplita noapte pe care a petrecut-o Ivan Ilici Prailimski în patul nupţial al nefericitului Pseldonimov ! O vreme, durerea de cap, greaţa şi celelalte accese foarte neplăcute nu l-au slăbit nici o clipă. Erau nişte chinuri infernale. Conştiinţa, cu toate că aibia mai pîlpîia în capul lui, strălumina asemenea hăuri de groază, asemenea tablouri sumbre şi abjecte, încât ar fi fost mai bine nici să nu-işi fi venit în fire. De altfel, ân capul lui toate se învălmăşeau încă. O recunoştea, bunăoară, pe mama lui Pseldonimov, auzea ândemnurile ei de felul acestuia: „Rabdă, drăguţule, rabdă, taică; cu xăbdarea treci marea", o recunoştea, dar nu-şi putea da logic seama de prezenţa ei în preajma lui. Avea vedenii oribile : cel mai des :se înfăţişa Semion Ivanîci, dar cînd ise uita mai bine, vedea că nu era Semion Ivanici, ci nasul lui Pseldonimov. îi zărea pe pictorul cu apucături prea slobode şi pe ofiţer, şi pe bătrâna aceea legată la falcă. Cel mai mult îi atrăgea atenţia inelul de aur de deasupra capului, prin care erau petrecute perdeluţele. îl desluşea limpede ân lumina firavă a mucului de luminare ce lumina odaia şi se tot întreba la ce-o fi slujind inelul acesta, de ce se allă aici, ce vrea să însemne. A şi întrebat-o în cî-teva rînduri pe bătrână, dar spunea, ˡse vede treaba, altceva decît ar fi vrut să spună, şi apoi se pare că nici ea nu-l înţelegea oricât se căznea el s-o lămurească. în sfîrşit, la revărsatul zorilor, accesele au contenit şi Ivan Ilici a adormit buştean, cufundat ântr-un somn fără vise. A dormit vreun ceas, iar cînd s-a trezit, era perfect conştient, simţind o insuportabilă durere de icap îşi un gust oribil în gură, pe limba care i sie făcuse ca ide pîslă. Se ridică lin coate, aruncă o privire în jur şi rămase pe gînduri. Lumina spălăcită a dimineţii, răzbind îrj.tj^o lîşie îngustă prin crăpătura obloanelor, tremura

pe perete. Era aproape de ceasurile işapte dimineaţa. Dar dînd Ivan Ilici îşi dădu seama şi îşi aminti de tot ce i s-a întim-plat de cu seară, cînd îşi aduse aminte de toate peripeţiile sale de la cină, de actul de eroism ratat, de cuvântarea care a rostit-o la masă ; cînd i se înfăţişă dintr-o dată, îngrozitor de limpede, tot ee-ar fi putut să iasă acum din asta, tot ce o să se spună şi o să se creadă acum despre el-, icînd îşi făcu ochii roată .şi văzu, în sfîrşiit, lîn ce hal fără hal adusese el paşnicul pat nupţial al subalternului său, o, atunci simţi în inimă o ruşine aşa de cumplită şi nişte chinuri aşa de atroce, încît scoase un ţipăt, îşi acoperi faţa cu mîinile şi se triaţi disperat cu capu-n pernă. în clipa următoare sări din pat, văzu alături, pe un scaun, hainele sale, frumos aranjate şi gata curăţate, 'le apucă şi începu să se îmbrace zorit, uitîn-du-se mereu ân dreapta şi în stînga, cuprins, cine ştie de ce, de o spaimă teribilă. Tot aici, pe alt scaun, se aflau blana lui, şi căciula, şi mănuşile galbene în căciulă. Vru s-o şteargă pe furiş, dar deodată se deschise uşa tei intră bătrîna Pseldoni-mova, cu un lighean de lut şi cu un ulcior în mînă. Pe umăr îi atârna un şltergar. Puse jos ulciorul şi-i spuse fără vorbă multă că trebuie neapărat să se spele.
— Vai, itaiică, spală-te ; nu se poate să stai nespălat... în clipa aceea, Ivan Ilici îşi dădu seama că dacă pe lumea asta există măcar o fiinţă de care el ar putea acum să nu se ruşineze şi să nu se teactnă, e tocmai bătrîna asta. Se spălă aşadar. Mai tîrziu, multă vreme ancă, în clipele grele ale vieţii lui, şi-a adus aminte, printre celelalte mustrări de conştiinţă, şi de toată atmosfera trezirii sale de atunci, şi de ligheanul acela de lut, dimpreună cu ulciorul de faianţă umplut cu apă rece în care mai pluteau bulgări de gheaţă, şi de săpunul acela oval, învelit âutr-o hlîrtiuţă xoz, cu nişte difere imprimate pe el, de vreo cincisprezece copeici, cumpărat, se vede treaba, pentru tinerii căsătoriţi, dar pe care l-a lînceput Ivan Ilici ; şi de bătrîna cu ştergarul cu brîie petrecut peste umărul stîng. Apa trece îl învioră. Se şterse şi, fără să spună o vorbă, fără măcar a-i mulţumi acestei surori de caritate, luă căciula, îşi aruncă pe umeri blana pe care i-o întinsese Pseldonimova şi, trecînd prin coridor şi prin bucătărie, unde mieuna deja pisica şi unde bucătăreasa, ridicîndu-se în coate în aşternutul ei de pe jos, se uită cu o lacomă curiozitate ân urma lui, ieşi zorit în curte şi iân stradă, şi se repezi 1§ primul birjar oare trecea

pe acolo. Era o dimineaţă geroasă şi o pîclă gălbuie mai învăluia casele şi toate lucrurile. Ivan Ilici îşi ridică gulerul. Credea că (toţi se uită la el, că toţi îl recunosc şi ştiu cine e...
Opt zile n-a ieşit din casă şi nu s-a dus la serviciu. Era bolnav, cumplit de bolnav, dar crnai mult moral decât fizic. în aceste opt zile, a îndurat nişte chinuri de iad şi de bună seamă că ele aveau să-i fie puse,la socoteală pe lumea cealaltă. Erau momente cînd se gîndea să se călugărească. Da, da. Atunci închipuirea lui o lua razna de-a binelea. I se în-făiţişa o cântare înceată, subpământeană, o raclă deschisă, traiul iîntr-o chilie retrasă, vedea păduri şi sihăstrii; dar, dezmeticindu-se, recunoştea aproape îndată că toate astea sînt nişte aiureli şi exagerări îngrozitoare şi se ruşina de aiurelile astea. Apoi urmau crize morale care priveau *son existence manquee.* (Pe urmă, ruşinea izbucnea din nou în sufletul lui şi punea dintr-o dată stăpînire pe dînsul, pârjolind şi mistuind totul. Se cutremura îşi îşi închipuia câte şi mai câte. Ce au să zică despre el, ce au să creadă, cum o să intre el în birou, ce şuşoteli au să-l unmărească un an întreg, zece ani, toată viaţa. întâmplarea lui va irămiîne în

posteritate. Câteodată, se pierdea atît cu firea, încât era gata să se ducă imediat la Semion Ivanovici şi să-i ceară iertare, solicitîndu-i totodată prietenia... Nici măcar nu căuta să-şi dea dreptate şi se învinovăţea definitiv : nu-si găsea nici o justificare şi-î era ruşine să se justifice.
Se gîndea, de asemenea, să^şi dea demisia şi să se dedice, în singurătate, fericirii omenirii. în orice caz, trebuia neapărat să-şi schimbe toate cunoştinţele, ba chiar aşa fel, încît să stiîrpeaiscă orice amintire despre persoana sa. Pe urmă, îşi zicea că şi astea sînt aiureli şi că lucrurile mai pot fi încă îndreptate dacă se va arăta deosebit de sever cu subalternii. Atunci începea să spere şi să prindă curaj.
în sfârşit, după opt zile de îndoieli şi de chinuri, simţi că nu mai poate suporta incertitudinea şi *un beau matin* * se hotărî să se ducă la serviciu.
* Intr-o bună dimineaţă. (Fr.)
Mai înainte, cînd işedea acasă, apăsat de gânduri, şi-a închipuit de o mie de ori cum îşi va face intrarea în birou. Se convingea, îngrozit, că via auzi negreşit în urma .sa şuşoteli echivoce, >.că va vedea chipuri având întipărite pe ele o expresie echivocă, că va stîrni zîmbete răutăcioase. Care îi fu însă mirarea când, în fapt, nu se întîmplă nimic din toate astea. Fu primit cu tot respectul ; oamenii îl salutau ; toţi erau gravi; toţi erau ocupaţi. Bucuria îi umplu inima cînd se văzu în cabinetul său.
Se apucă imediat şi cât se poate de serios de lucru, ascultă câteva rapoarte şi lămuriri, puse mai multe rezoluţii. Simţea că niciodată încă n-a judecat şi n-a luat hotărîri într-un ch^p atît de inteligent şi cu atita pricepere ca ân dimineaţa asta. Vedea că toţi sînt mulţumiţi de el, că îi dau cinstirea cuvenită, că lîi arată tot respectul. Nici cea mai bănuitoare fire n-ar fi putut să bage de seamă nimic suspect. Lucrurile stăteau cum nu se poate mai bine.
în sfârşit, îşi făcu apariţia Akim Petrovici, cu nişte hîrtii. La vederea lui, ceva parcă îl înţepă pe Ivan Ilici drept în inimă, dar numai pentru o clipă. Se ocupă de Akim Petrovici, âi vorbi cu un aer important, îi arătă cum trebuie să procedeze şi-i dădu lămuririle cuvenite. Observă numai că parcă evită să se uite prea mult la Akim Petrovici, ori mai bine zis că Akim Petrovici se teme să se uite la el. Dar iată că Akim Petrovici a terminat şi s-a apucat să strângă hârtiile.
—■ Mai e sşi, începu el pe un ton cît se poate de sec, cererea funcţionarului Pseldonimov 'de transferare la alt departament... Exoelenţa-sa Semion Ivanovici Şipulenko i-a promis un post. Se solicită asentimentul dumneavoastră, excelenţă.
— A, va să zică se transferă ? zise Ivan Ilici şi simţi că i se ia o mare piatră de pe inimă. Se uită la Akim Petrovici şi în clipa aceea privirile lor se întâlniră.
— Mă rog, din partea mea... eu sînt gata, răspunse Ivan Ilici.
Akim Petrovici voia, pare-se, s-o şteargă cît mai repede. Dar Ivan Ilioi se hotărî deodată, Într-un elan de nobleţe, să spună jpînă la capăt ce avea de spus. Se pare că iarăşi era inspirat.
—• Transmite-i, începu el, aţintindu-şi privirea limpede şi pătrunsă de *o* aidîncă semnificaţie asupra lui Akim Petrovici, transmite-i lui Pseldonimov că eu nu-i doresc răul; da, nu

i-l doresc I... Că, dimpotrivă, sînt gata chiar să uit ceea ce â fost, să uit totul, totul...
Deodată însă, Ivan Ilici îşi ânghiţi vorba, urmărind, uluit, comportarea ciudată a lui Akim Petrovici, care, deşi îl ştia un om cu scaun la cap, s-a dovedit a fi, cine ştie de ce, un mare prost. în loc să asculte pînă la capăt, s-a înroşit la culme, a început să facă de zor temeneli şi chiar într-un chip necuviincios, nişte plecăciuni scurte, trăgîndu-se în acelaşi timp îndărăt spre uşă. Pe chipul lui se citea dorinţa de a intra în pământ, ori, mai bine zis, de a se vedea mai repede la masa lui. Rămas singur, Ivan Ilici se ridică, buimăcit, de pe scaun. Se uită în oglindă, dar parcă era un altul.
— Nu, severitate, severitate şi numai severitate ! şopti, aproape inconştient, şi deodată se înroşi tot. Simţi deodată o asemenea ruşine şi pe suflet o greutate aşa de mare cum nu i se mai întîmplase nici în cele mai insuportabile momente din răstimpul icelor opt zile de boală. „N-am reuşit!" îşi zise *şi* se lăsă neputincios pe scaun.